

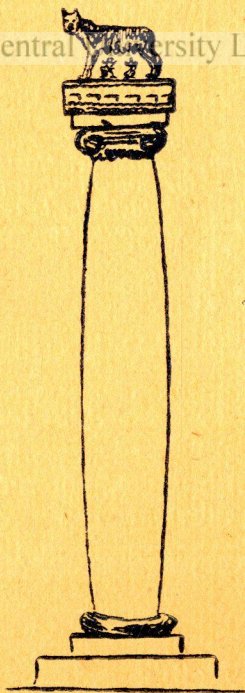
115

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ / SOCIALĂ / ECONOMICĂ

Director: A. COTRUȘ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

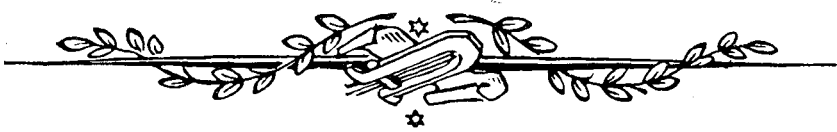

TIMIȘOARA
ANUL III / IUNIE-IULIE / 1928.

BANATUL

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

ANUL III - No. 6-7 - 1928

CUPRINSUL:

- CONSTANTIN NEDELCU: Un eveniment cultural.
D. O. BLIDARIU: Din „Poemele pribegiei”.
MONSIG. DESIDERIU IAROSSY: Premiera dramei muzicale
Năpasta a lui Sabin V. Drăgoi.
Presa bucureșteană despre premiera dramei muzicale
„Năpasta” de Sabin V. Drăgoi.
EMIL GRĂDINARIU: Autorul „Năpastei”: Sabin V. Drăgoi.
ALMA L. CORNEA: Muzica românească și
însemnătatea d-ului S. Drăgoi în evoluția ei.
C. GROȘOREAN: Democrația constituțională
și partidele politice.
A. V. CIMPONERIU: Încă un cuvânt la criza
jurisdicțiunilor transcarpatine.
MIHAIL GAȘPAR: Românii din Potlogi.
INSEMNĂRI.

Un eveniment cultural

D-1 Sabin V. Drăgoi și opera sa „Năpasta”.

F firească Bănățenii să fie cei mai impresionați de succesul compatriotului lor Sabin Drăgoi, care crescut pe Valea Mureșului - apa Banatului, - își are căminul, „atelierul”, în Timișoara, metropola seculară a Banatului meloman.

Acum câțiva ani, cu ocazia unui strălucit turneu al corului „Carmen” prin Banat, regretatul maestru D. G. Chiriac recunoscând repede talentul tânărului său coleg dela Timișoara, a chemat pe d-1 Sabin Drăgoi la București, oferindu-i succesiunea sa scumpă, unică: corul „Carmen” cu un trecut de 25 ani de glorie, și catedra sa dela Conservator. Ademenitoare ispită. Preocupat de atunci de proiecte mărețe, d-1 Drăgoi a preferat să rămână în

rezonanța mediului celui mai iubitor de muzică, în mijlocul poporului pasionat de reuniuni corale, de spectacole, de procesiuni, de ceremonii strălucite în bisericile sale monumentale, zidite pe'ntrécute cât mai înalte, „ca să se vadă cât mai departe“. A rămas în Banat. A adunat la Sân=Nicolaul=Mare, lângă granița vitregă, douăzeci de coruri de plugari bănățeni, cari au intonat imnul său „Dela Nistru pân'la Tisa“ împrejurul bustului Eminescu, impresionant spectacol de omagiu, adânc, sguđuitor, simbolic. În timpul liber ce i-a lăsat „Conservatorul de muzică din Timișoara“, a cărui conducere i-a încredințat-o primăria, și-a îmbogățit colecțiile de folclor. Și-a format un cor al său de intelectuali din Timișoara, corul „Doina“, căruia îi scrie o minunată Liturghie, cu care se va sfîinți catedrala. În timpul acesta sub ochii săi se zidește pompos teatrul nou, al Banatului: e momentul să realizeze visul tinereții sale dela etatea de 15 ani, scrie o operă română; își alege cel mai adânc, cel mai adevărat, cel mai greu subiect românesc, „Năpasta“, de Caragiale, și după câteva luni de zile era creată întâia operă românească de stil mare: „Năpasta“ 3 acte de Sabin Drăgoi.

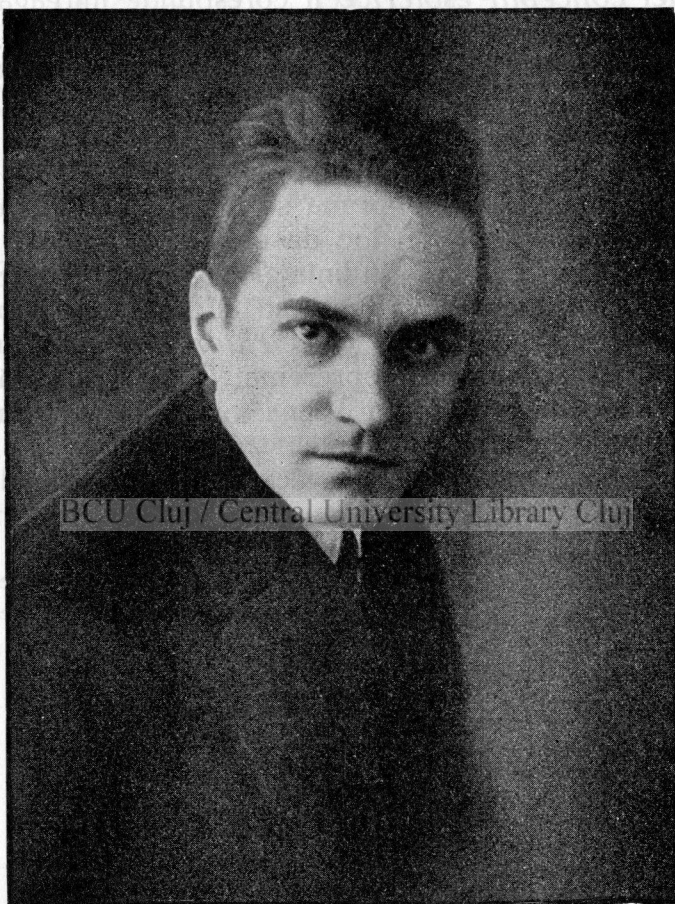
Premiera a avut loc, cum se cuvenea, la București, pe întâia scenă muzicală a Țării, în entuziasmul publicului surprins, neinformați, dar care, instinctiv simțea, pe măsură ce înainta acțiunea că se găsește în fața unui talent mare, adânc, românesc.

De când s'a publicat în „Convorbiri Literare“ Nunta Zamfirei de *Coșbuc*, de când Academia a premiat Poeziile lui *Goga*, de când Aurel Vlaicu mai întâi a apărut cu aeroplanul său pe cerul Capitalei, nu s'a mai văzut asemenea debut. Sabin Drăgoi e un creator de gen, un realizator de mult dorit și care apare în trecând așteptările. În acest înțeles l-a serbătorit, palpîtând de emoție, publicul, critica, pressa, până și dincolo de hotarele României.

Succesul răpitor al primei sale încercări în genul dificil al operei e cu atât mai îmbucurător, căci în „Năpasta“ frumosul talent admirabil înzestrat și admirabil disciplinat al tânărului autor apare la înălțimea concepțiilor celor mai bune despre esența operei și a muzicii în genere.

Alegerea și tratarea subiectului nu e cea obicinuită ci arată o înaltă concepție de artă, în sens modern.

„Năpasta“ drama lui Caragiale, rămâne o podoabă a literaturii pentru vigoarea cu care prin mijloace puține înfățișează sguđuitor tragedia aspră a unor suflete simple dela țară. *Investmântată în*

SABIN V. DRĂGOI.

musica revelatoare a d-lui Drăgoi, acțiunea ce clocotește în adâncul celor trei conștiințe chinuite, - Ion, Dragomir, Anca, - apare și mai mult interiorizată, adâncită, umanizată, spiritualizată: în lumina muziceii, coloritul întunecat se estompează lin în nuanțe de aur.

Acestei *concepții esoterice* îi corespunde întreagă structura operei, creată de autor cu neasemănată pătrundere artistică.

Orchestrația, urzită cu artă măiastră din utilizarea elementelor românești, dovedește talentul surprinzător de bogat al d-lui Drăgoi, orientarea sa sigură în comoara folclorului românesc și cunoașterea adevărată a sufletului popular.

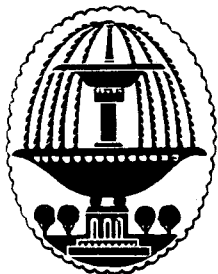
Calitățile manifestate în prima sa lucrare de stil mare îi asigură d-lui Sabin Drăgoi un loc de onoare în mijlocul celor mai aleși muziciani contemporani, în linia glorioasă Debussy-Stravinsky,

Nu demult Opera din București a prezentat publicului pe întâiul autor român de balet, d-l *Grigore Pantasi*, cu poemul său choreografic. „Nippes“, reprezentat de peste o sută de ori și pe scena Operei imperiale din Viena. Și „Năpasta“ va trece departe dincolo de hotarele României.

D-nul Sabin Drăgoi este pe cea mai bună cale de a-și cuceri renume mondial, făcând onoare Țării și glorie Banatului.

Constantin Nedelcu

dela Fundația culturală „Regele Mihai I“
București.

Din „Poemele pribegiei“.

I.

*Îmi bate vântu 'n geam, îmi bate greu,
Și aripele 'n geamul surd își frânge...
Se sbate 'n praful drumului... și plânge
Bătând în poarta sufletului meu.*

*Fluide soapte în preajma mea plutesc...
Mă umplu mii de freamăte... Mi-e teamă...
Și vântul iar îmi bate 'n geam... Mă cheamă
Pe tainice cărări să pribegesc...*

*Dar nu-i răspund... În stoluri albe trec,
Alunecând în zare, porumbieii...
Și pleacă vântul... înfioară teii...
Iar eu cu gândul căile-i petrec..*

II.

*Incet s'adună umbrele, și-mi curg
Nelămurite sponuri în odaie,
Când luna-și varsă basmul de vâpaie
Pe creștetul uimitului amurg...*

*Își strâng, gutuii, crudul lămuris;
În vâi o gârlă undele-și unește...
Tăcerea nopții 'n crâng s'adăposteste...
Și'n larg și margini vii de luminis...*

*Și gândurile 'n mâini mi le culeg,
Lumina lunii ochii să le spele:
Ca deslegând destinu-mi orb cu ele,
Vieții-mi cale nouă să-i aleg...*

III.

*Am fost un ram de piersic altoit
Cu vis de poamă 'n fiecare floare;
Dar stearpă-i astăzi creanga roditoare,
Căci viforul tulpina i-a 'ndoit.*

*Cu har de soare, tînăr și aprins,
Degiaba coaja mugurii și adapă !..
Omida cuibu 'n măduvă și-l sapă
Și pomu 'ntreg s'a năruit învins...*

*De tot ce-i pângărit m'am lepădat...
Imi strâng în pumni, semințe sănătoase,
Și'n căutarea holdelor mănoase,
Toiașul pribegiei l-am luat...*

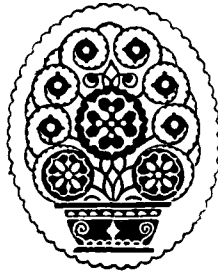
IV.

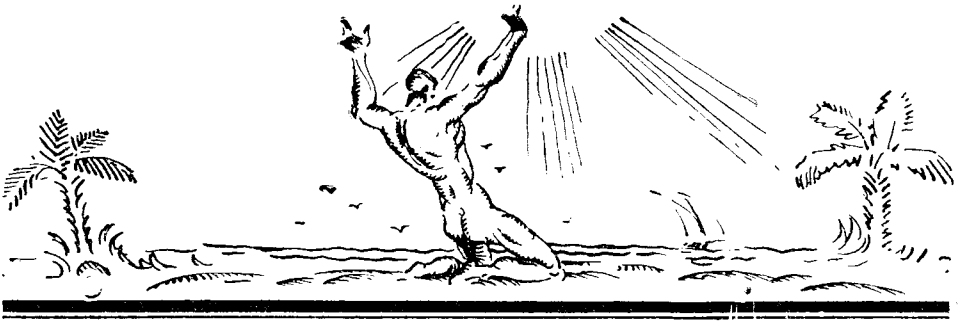
*Să-mi strălucească trupul înoit,
Spăla-mă=voiu cu spumă de zăpadă !..
Și culmile de=acum or să mă vadă...
Și=oiu rătăci, drumet neogoit...*

*Cu sufletul de ură deslegat,
M'oiu înfrăți cu drumurile grele...
Voiu da lumină gândurilor mele,
Cum neodihnă pașilor le=am dat...*

*Voiu fi fântână, noaptea, pe câmpii,
In care cerul liniștea=și răsfrânge...
Și humă fi=voiu ziua... Și m'oiu frânge,
Bațjocorit de orbi și de copii...*

D. O. Blidariu.

Premiera dramei muzicale **Năpasta** *) a lui **Sabin V. Drăgoi**

Sabin V. Drăgoi - compozitorul

In ajunul premierii

29 Maiu 1928.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe d. Sabin Drăgoi inaugurarea Teatrului Comunal l-a îndemnat să scrie opera „Năpasta”, fiind vorba de o lucrare ocazională. D. Drăgoi și-ar fi putut alege un gen mai ușor pentru acest prilej, pentru care sunt atâtea exemple în istoria muzicii. Și-ar fi putut alege d. e. genul de ouvertură, dar el a năzuit mai mult și a vrut ca prin operă să consacre evenimentul de bucurie: inaugurarea templului Thaliei. Și când d. Drăgoi s'a angajat să scrie această dramă muzicală, în legătură cu premiera din București, sunt dator, mai întâi, să arunc o privire retrospectivă. Trebuie să fac o apreciere a autorului, care și până la prezentarea „Năpastei” a stat activ în slujba compoziției. Sufletul unui artist creator este un ce necunoscut și tainic. Estetica nu ne învață cum procedează el din clipa începutului creațiunii și până la amurgul vieții sale, în ce privește modalitatea de alegere a subiectelor. Istoria muzicii a avut marii săi, cari au intrat în serviciul tuturor genurilor de muzică, cu un instinct omnilateral și de adevărați creatori. Dacă îl amintim numai pe Mozart, ne referim la un autor clasic, care a creat, începând cu sonatele sale, trecând peste operele sale nemuritoare și până la „Requiem”, „Cântecul de lebedă”, în toate genurile muzicii, tot atâtea lucrări de o valoare eternă. Romanticii

---

*) Această critică, a celui mai reputat critic din fosta Ungarie, a apărut în ungereste în ziarul „Temesvári Hírlap”.

au fost deja de ideea specializării. Azi chiar și între cei din tabăra direcției „Muzica Nova“, cei mai mulți sunt pentru specializarea în anumite genuri.

D-1 Sabin Drăgoi, în slujba acestei „Muzica Nova“, a dat dovadă de cel mai natural și cel mai bogat crez: a studiat în prealabil isoarele inepuisabile ale sufletului poporului românesc și după aceste explorări cardinale, fostul elev al Academiei de Muzică din Praga, s'a devotat misiunii de înaintemergător al muzicii etnice românești. Nu am exagerat în constatarea mea, când, în aprecierea creațiilor lui de până aci, am susținut că d-1 Sabin Drăgoi este Bela Bartok al Românilor. Când d-1 Drăgoi, din prilejul unei vizite a d-1ui Béla Bartók la Timișoara, i-a prezentat acestuia colecția sa bogată de folklor, marele folklorist maghiar a recunoscut pe aliatul său credincios și perseverent, aducând elogii d-1ui Drăgoi.

D-1 Drăgoi a fost neobosit în exploatarea tezaurului folklorului românesc. El întrebuințează, și în lucrările sale pentru pian, elementele folklorului, indicând un drum nou. „Amicii Muzicii“ din Timișoara i-au prezentat, nu de mult, o lucrare simfonică, care în întreaga ei structură este alcătuită pe muzica românească din popor, după exemplul lui Enescu.

Toate lucrările cu caracter etnic de până aci, ale d-1ui Drăgoi, au fost vrednice de toată atențiunea, dar totuș factorul cel mai puternic și adecvat, al expresivității muzicale, este muzica de scenă: genul de operă. Piese pentru pian ale d-1ui Drăgoi stârnesc admirație și peste frontieră, dar ar fi un export muzical mult mai prețios dacă smaltul nou al acestei opere românești ar atrage asupra sa nu numai atenția țării ci și a străinătății. Dacă „Năpasta“ este o operă de preț, atunci va deschide drumuri noi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

România a ajuns la prima premieră, a unei opere românești. Ministerul Artelor să aibă grijă, ca și străinătatea să cunoască această operă de rasă românească.

Când E. Dohnanyi, mândria muzicii maghiare, și-a serbat 50 de ani de viață și 30 de ani de activitate ca compozitor Ministrul Artelor, oferindu-i ca dar al națiunii maghiare, 50 mii penghei, i-a spus: „Ungaria nu are ambasador, dar Dohnanyi, compozitorul și virtuosul pianist este ambasadorul țării“. *Devie d-1 Sabin V. Drăgoi, cât mai curând, ambasadorul operei folkloristice a României!*

II.

PREMIERA

Partitura „Năpastei“

31 Maiu 1928.

La premiera ultimei opere a lui Korngold, la opera din Viena, de anul trecut, urmărind criticile de specialitate, am observat că toată lumea a constatat lipsa de individualitate a autorului, ceea ce este egal cu căderea operei. De un an încoace însă opera lui Korngold a rămas în repertoriu permanent în Viena, câtă vreme în Berlin a căzut la premieră. Deduc de

aici că proverbul „Vox populi, vox Dei“ nu se menține totdeauna și că publicul este foarte capricios.

Judecând premiera lui Korngold prin prisma psihologiei muzicale, e clar că nici cea mai suverană personalitate nu poate rămâne independentă de influența ce i-o sugerează autorii celebri de azi, ai operelor. Autorii de azi, ne referim la cei mai puțin celebri, stau sub influența - triasului - Wagner - Puccini - Strauss.

Din felul de a scrie al acestora s'a format o nouă direcție a compoziției de opere care este subordonată sau simultan întregului *trias* sau numai unuia din ei. Puțini sunt în stare să declare război trecutului și chiar futuristul trebuie să recunoască că se impune respectul față de tradiție, atunci când e vorba de progres, pentru care nu ajunge numai prezentul și viitorul. Puțini compozitori de opere se pot mândri cu puțința de a crea, cu talent disciplinat, astfel, ca să nu copieze pe vre-unul din *trias*, ci să meargă pe drumuri noi, încă nebatătorite. Și azi, când arsenalul expresiunilor muzicale e în stadiul de epuizare, practica, alergând după noutăți, recurge la glia străbună, la popor.

„Năpasta“ lui Drăgoi se formează din doi componenți: *unul este rezervorul neexploatat al sufletului muzical popular și al doilea echipamentul artistic desăvârșit al limbajului nou de operă. Polul nordic muzical se întâlnește cu cel sudic atunci, când vechile cântece, în noui îmbrăcăminte armonice, și variațiunea impetuoasă a noilor culori orchestrale, devin, în limbajul scenic, alfabetul felului de exprimare.*

D. Drăgoi a rezolvit, prin „Năpasta“, o nouă problemă muzicală. E primul compozitor român, care desleagă „artisticum“ - ul dramei muzicale în contopirea ambilor factori. Dacă ar fi să analizăm însăși melodiile populare, din mijloacele de exprimare, ne întâlnim cu un specific de melodie și ritm, *cari sunt unice și fără asemănare în folkloristica universală.* Melodia și tonalitatea sunt originale, ritmul a eșit din robia metrului, dela recitative până - în sus - la coruri, specificul etnic este preponderant, ceea ce alcătuiește un limbaj de operă, tematic și creiază polifonia în simplitatea homofoniei armonice. Partitura „Năpastei“, ca prima încercare de operă, desleagă cu succes problema operei populare române. Este o întrebare aparte, dacă nu era mai nimerit la această primă lucrare, să se caute un libret, în care dominează lirismul și nu dramatismul, fiindcă ceea ce este în cântecul popular, aici-colo, dramatic, nu e destul de complicat, ci cu toată simplitatea revela-toare vorbește auditorului.

După terminarea ouverturii scurte, țesută pe o temă puternică în accelerando, prima scenă a fascinat, prin construcția corurilor cu atâta artă corală pozitivă și ademenitoare, încât publicul premierei, par'că hipnotizat, a erupt în furtună de aplause, ca un semn al bucuriei, că iată, corurile marcante ale unei scene tumultuoase de cărciumă se pretează cu efect și pe scena Operei. D. Drăgoi împrumută personajilor din dramă leitmotive, cari prezintă nu numai persoanele, după cum apar în rolurile lor, dar și anterior și posterior, ori de câte ori momentele dramatice revin, sau se ridică pe cea mai înaltă treaptă a tragicului, reapar, când în accompagnamentul estompat al contrapunctului orchestral, când în puternicul marcat al suflătorilor, spre a desăvârși dramaticul final. D. Drăgoi procedează foarte

corect când finalul tragic și sguđuitor nu îl provoacă ca un „deus ex machina“.

Leitmotivele nu sunt așezate unul lângă altul și astfel autorul nu poate fi acuzat de monotonia ce caracterizează „fanteziile“, fiindcă motivele se încrucișează în duelul duetelor, în țesătura dramatismului. Autorul nu se cramponează de „cantus firmus“-ul cântecului popular. El se adapă din izvorul inspirației proprii și astfel se exclude lipsa de continuitate a firului muzical și se asigură *unitatea*, o esențială virtute a acestei opere.

În ce privește limbajul armonic al lui Drăgoi, în această atmosferă modernă, încă bătătorește drumuri noi. Sistemul armonic nu se caricaturizează: este o anumită limită, până la care acest fel de a scrie nu este revoluționar, ci rămâne eufon și, chiar straniu de ar fi, se poate asimila cu ușurință. Părțile de monodie, ca d. e. în scena I din actul II, se desleagă în forma de „parlando“, firesc, poporal, fără a fi artificiale. Cât privește culorile orchestrale, d. Drăgoi, în orchestra mare și în situația dramatică extrem de încordată, își ilustrează spusele în culori blânde și azurii. Harpa și corzile sunt permanent în lucru, orchestra vibrează în efecte tonice colorate și nici culorile surdinate nu sunt estompate, ci lucesc și adeseori transformă dialogurile dramatice în lirice. De suflători nu abuzează, nu îi pune în funcție decât atunci când exprimăm un caracteristic dramatic sau chiar culminația dramaticului. În dialoguri dramaticul îl exprimă, prin orchestră, cu nuanțe lirice sau epice.

După ce opera lui Drăgoi este un eveniment epocal, la începutul istoriei operei române, înainte de ce ași vorbi despre libret, reprezentație și interpreți, după aprecierile asupra partituri, nu mai încapе îndoială, că avem de a face cu un compozitor, desăvârșit, care merită toată atențiunea și ca profesor și director al Conservatorului de Muzică din Timișoara. De repetite ori a fost vorba ca această școală să obțină caracterul de școală superioară, cu drept de publicitate. Acest caracter nu se poate referi exclusiv la instrucția academică pentru elevii din clasele de pian și vioară, ci, în primul rând, în cadrul programului de învățământ, la instrucția academică a compoziției, ca cel mai important studiu. În trecut s'au făcut încercări în acest sens, dar, durere, fără rezultat.

Azi, când partitura „Năpastei“ ne confirmă că stăm în fața unui compozitor de rasă, Ministerul Artelor astfel ar putea onora mai demn lucrarea epocală a d-lui Drăgoi, dacă ar acorda școlii din Timișoara dreptul de publicitate. Aici se găsesc intelectuali ai muzicii cari s'ar anunța cu plăcere la specialitatea compoziției. Ca apoi această școală nouă, sub conducerea d-lui Drăgoi, să intre în serviciul folkloristicii românești, simfonice și de operă, este un ideal muzical atât de sfânt, încât se impune ca o necesitate inexorabilă de a-l realiza cât mai curând.

III.

Libretul ~ Interpretarea

1 Iunie 1928.

Intrucât libretul determină muzica unui compozitor, s'a format uzul din practică ca compozitorul, mai ales la începutul carierei sale, să fie

precaut în alegerea textului, care, la caz de e greșit, ar putea să-și doboare munca, ori cât ar fi de reușită din punct de vedere muzical. Nemuritorul autor al „Gesamtkunstwerk“-ului a avut în vedere acest principiu atunci când a indicat că compozitorul de operă, chiar dacă nu ar fi scriitorul libretului, trebuie să fie cel puțin inspiratorul lui. Dacă facem o distincție între librete, trebuie să fixăm că un libret liric e mai facil pentru compozitor decât un libret dramatic. În același timp compozitorul este prudent când își alege ca libret scrierea vreunui scriitor cu renume.

D=1 Drăgoi și din acest punct de vedere a procedat corect. Și-a ales o lucrare de a lui Caragiale. „Năpasta“ este o dramă populară încordată și'n această dramă populară își vede Drăgoi realizarea idealului său: de a fi primul autor al unei drame muzicale populare. Drăgoi însă și-a dat seamă, că subiectul dramei, fiind vorba de una populară, este o problemă grea pentru operă. În afară de dramaticul lucrării, Drăgoi a adus lirism prin intercalarea corurilor, în formă de episoade, pentru contrabalansarea gradațiilor dramatice, ceea ce pare o contradicție „în terminis“, dar e pe deplin justificat în scopul efectului.

(Urmează conținutul „Năpastei“. Nota traducătorului).

De interpretare Opera din București s'a pregătit cu multă grijă. Interpreții sunt cântăreți de primul rang și toți au depus mult talent și ambiție pentru acest important eveniment al Operei Române.

Singurul rol de femeie, Anca, l= a îndeplinit *D=na Maria Cojocăreanu* care a stărnit iluzii ireproșabile atât prin jocul de scenă cât prin caracterizările înălțătoare dramatice ale sopranelor ei puternic și cuceritor. *D=1 Vasile Rabega*, în rolul de tenor dramatic a lui Dragomir, stăpânul unei voci de toată scîlpîrea metalului, cu întinderea omogenă în toate registrele, a dovedit a fi nu numai interpretul ideal al rolului de cântăreț ci și inter= pretul absolut al momentelor dramatice. În crearea rolului său a realizat întreaga scară a remușcării, până la mărturisire, aducând pe scenă realitatea. Domnul *M. Săveanu*, în rolul mai redus al învățătorului și-a validat cu toată expresivitatea frumosul său bariton liric. *D=1 G. Folescu*, cu basul său amplu și voluminos, a creat, începând cu prima scenă din actul II, pe idealul „Ion“, imaginat de autor, cu cea mai desăvârșită cultură a bel-canto-ului și a artistului, care își știe adapta sufletul său tuturor fazelor sufletești prin care trece oprosul Ion.

Ațiunea s'a desfășurat vioi. Munca obositoare de conducere muzicală a săvârșit-o *A. Alexandrescu*, care a dus la izbândă în mod ideal toată perfecția artistică și de răsă a partituri. Cu înțelegere omogenă și cele mai precise semnalări a dirijat muzica cu ritmuri diferite și astfel foarte grea și, în același timp, a stăpânit și dus la succes grandios extraordinar de frumoasele coruri, instruite cu atâta măiestrie de *Rosensteck*.

Maestrul Pavel director de scenă a muncit din greu și cu rară pri= cepere pentru deslegarea ideală a problemei ce i s'a impus.

Publicul a transformat seara de premieră într'o sărbătoare, împrumu= tându=și caracterul unei serate de gală, urmărind ațiunea într'o liniște mortală și cu cel mai deplin devotament pentru desfășurarea de pe scenă. Atmosfera populară a subjugat acest public care simțea că este martorul unei premiere menite să constituie o nouă epocă în istoria muzicii româ=

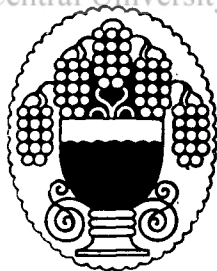
nești. Efectul general a subjugat și dacă se confirmă veridicitatea proverbului latin „Vox populi, vox Dei“, atunci furtuna de aplause și chemările la rampă a autorului, au dovedit că nici un autor nu a avut pe scena Operei Române din București un succes asemenea fericitului autor al „Năpastei“.

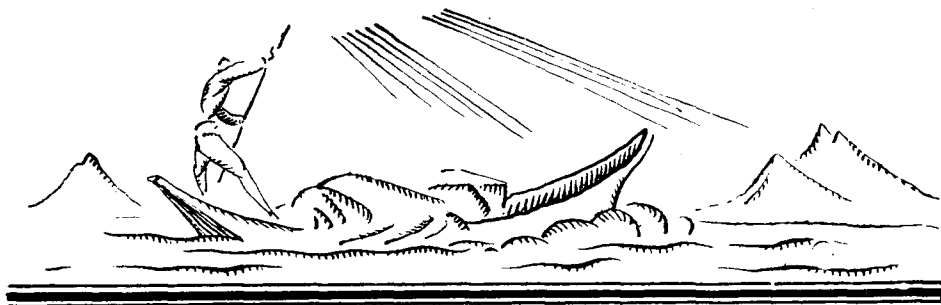
De-ar da Dumnezeu ca Direcția Operei Române cât și Ministerul competențe să-și simtă imperioasa datorie de a veghea ca delirul premierii „Năpasta“ să nu fie trecător și ca „Năpasta“ să cutreere glorios nu numai scenele celor două Opere din țară ci departe peste hotare Operele din apus.

*Iar noi, orașul Timișoara și întregul Banat suntem mândri de faptul că pe Sabin V. Drăgoi îl putem considera de al nostru și îl rugăm numai atât: să dea sbor și pe mai departe geniului său creator, dela care așteptăm încă multe opere. **Vivant sequentes!***

Monsig. Desideriu Iárossy.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presa bucureșteană despre premiera dramei muzicale „Năpasta“ de Sabin V. Drăgoi.

Prima reprezentație a dramei muzicale „Năpasta“ de d. Sabin Drăgoi la Opera Română din seara de 30 Mai 1928, rămâne o dată însemnată în istoria muzicii românești. Tânărul compozitor bănățean înscrie în viața noastră muzicală o lucrare de o seriozitate, soliditate și de o importanță deosebită. D. Drăgoi a înțeles că nu imitând muzica apuseană și fabricând atmosfere debussyiste și straussiene, vom da ceva reprezentativ și nepieritor în muzică ci cristalizând dorul și veselă cântecelor noastre populare, vom putea realiza o adevărată școală muzicală a noastră.

I. Filionescu. „Indreptarea“ 5 Iun.

„Năpasta“ a stârnit un uriaș succes în publicul muzicalicește cult. E o admirabilă dramă muzicală, dramă muzicală în toată puterea cuvântului. E o operă cultă, de inspirație înaripată și tratare savantă. De la prima măsură de allegro din preludiul inițial, te simți în fața unei opere de artă muzicală, de cel mai românesc geniu inventiv.

În toată muzica acestei opere, care întrebunțează și un bogat contrapunct, nu-i o singură măsură care să nu fie aghezmuită de cel mai caracteristic parfum românesc, de busuioc și sulcină.

Succesul de aseară al Operei Române, a fost pe cât de meritat pe atât de răsunător.

Sym „Universul“ 1. Iun.

„Spectacolul de Miercuri seara a fost neîndoios, cel mai ferm și real succes al actualei direcțiuni a Operei Române. D. Drăgoi a isbutit să realizeze cel dintâi, o adevărată dramă muzicală românească, de o mare putere

emotivă. E singura până azi, în literatura noastră componistică, atât ca gen, cât mai cu seamă ca alcătuire muzicală“.

Sym. „Universul“ 4. Iun.

„Dela primele acorduri spectatorul își dă seama că „Năpasta“ e lucrarea unui compozitor inspirat, că orchestrația e complicată și savantă și și că motivele populare sunt fericit exploatare. Toate accentele dramatice sunt adâncite și redare cu multă ingeniozitate. Nimic nu pare căutat și voit“.

Al. Petrovici. „Rampa“ 2. Iun.

„Am avut o mare satisfacție și am împărtășit entuziazmul publicului cunoscător, care a ovaționat pe acest mare talent pentru minunata sa realizare. Am simțit că ne aflăm în fața unui compozitor de rasă, care alegându-și un subiect foarte greu, a învins toate dificultățile, adaptând muzica, sbuciumului sufletesc al eroilor dramei lui Caragiale.

D. Drăgoi este un mare tehnician în arta compoziției contrapunctului și orchestrației; sensibilitatea sa muzicală ne pregătea dinainte stările sufletești care succedase.

Corul din actul întâi, care este prologul dramei, cu ritmul săltăreț și sincopat, a produs o excelentă impresie. D-l Drăgoi ne pregătea pentru ceia ce va urma și intradevăr actele doi și trei, admirabil legate, ne-au emoționat profund. Exprimând în aceste rânduri impresia ce am simțit-o Miercuri seara, când ni s-a arătat că motivele muzicii naționale pot fi cu succes utilizate în muzică savantă, cu condiția firește, să aibă cine o face.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

n. 1. „Dreptatea“ 2. Iun.

„Muzica lui Drăgoi e poate prea local românească și începe prea puțin cu tradiția spre a-și tăia un succes mondial, dar pentru literatura noastră muzicală marchează un eveniment important.

Compozitorul a urmat pe dramaturg, dând țărâncei proporții de eroină schakespeareană și găsim fiorul atitudinilor de Archangel pentru femeia care-și urmărește răzbunarea. Ceace alcătuește principalul merit al lucrării este unitatea ei de stil, suflul de sinceritate care o străbate și care se comunică auditorilor.

Caracterul popular al motivelor românești cari străbat opera d-lui Drăgoi este menținut poate prea mult de-a lungul celor trei acte. Se poate însă vorbi și de o inspirație românească proprie a autorului - ceace e mult mai interesant. Din orchestrațiune, uneori prea prolixă, se desprinde o cunoaștere și o influență a mai tuturor direcțiilor moderne, fără însă ca aceasta să devie pastişă. Autorul se ține de subiect și caută căile sale proprii, fără a dibui însă și a se rătăci. Faptul că a stăpânit astfel un subiect extrem de dificil, ascunde întrinsul făgădueli rare“.

Emil Fagure. „Lupta“ 1. Iun.

„Nu pentru prima oară se înscrie o lucrare lirică pe un subiect românesc, însă opera „Năpasta“ în trei acte cu muzica de Drăgoi și libretul după Caragiale a stârnit Miercuri seara primind botezul scenei un interes și entuziasm neobișnuit. Intradevăr d. Drăgoi întrebuițează motivul popular

cu mult succes, isbutind pe deplin, într'o ritmică interesantă, și nici prea ușor de executat în coruri și dansuri, pline de culoare locală.

Lucrarea judecată în întregul ei este un prim document de adevărată muzică românească, tratată în mod cult".

Constantin C. Nottara. „Dimineața“ 3 Iun.

„Tânărul și valorosul compozitor, care dovedește că e stăpân pe arta orhestrației și inzeștrăat cu o inspirație bogată, toată purtând pecetea naționalității sale.

Pan. „Viitorul“ 1. Iun.

„Nu este numai bucuria firească în fața oricărui început românesc nici dreapta dorință de a încuraja pe un inițiator al muzicii noastre dramatice. Înainte mergător, fără îndoială, dar mai ales inspirat creator de armonii, domnul Sabin Drăgoi a pășit Miercuri seara pragul Operei românești în cele mai pur artistice aclamațiuni ale cunoscătorilor, - în entuziazmul unui public sedus numai de emoțiile și simțirile exprimate în ritmuri și în cânt. Într'un subiect atât de penibil și de irespirabil ca cel al „Năpastei“ într'un peisagiu moral cu cele mai livide sclipiri sufletești, domnul Sabin Drăgoi a isbutit să proiecteze o comoară de emoție și de duioșie, o întregă atmosferă de îmbunare, de înțelegere de artă, care lipsea dramei lui Caragiale. Numai ucigașii spunea Shakespeare, nu se impacă cu muzica. Printr'un adevărat tur de forță, prin voita comentare muzicală a unui ținut spiritual socotit inaccesibil muzicii, autorul de Miercuri a știut să exprime în note și în ritmuri subciumul și sentimentele unor suflete obsedate de amintirea sau de presimțirea ocnei, dar în care svâcnesc încă, totuși pâlپări de mișcătoare umanitate. Umanitate primitivă, umilită umanitate, dar pe care o recunoaștem dela noi și care ne e frățească. Căci depășind melodia și strălucirea individuală a vocilor, autorul „Năpastei“ a isbutit să exprime în opera sa, prin orhestrație și prin curgătoarea ei continuitate de inspirație, atmosfera vieții colective a satului românesc. Prin alternarea armonioasă a ritmurilor a creiat în muzică cea mai dramatică frescă a vieții românești dela țară. „Căci aceasta rămâne frumusețea esențială, originală, a „Năpastei“ : subordonarea detaliilor ansamblului, unitatea de inspirație. Tot astfel în „Năpasta“ o emoție plină de religioasă gravitate plutește peste ființele acelea bătute de destine năprasnice și muzica, estompând vina unuia și suferințele celuilalt investmăntează totul și pe toți într'o simțire de înduioșare. Ceeace nu era în drama lui Caragiale, aprigă și totuși nedramatică, există în opera domnului Drăgoi; ceace lipsea silabelor și frazelor piesei, există în frazele melodice și în temele operei. Sinteza armonică și ritmică reușește peste text să sugereze frumuseți superioare textului și conflictului pur dramatic. Nu crâmpei de melodii și de ritmuri românești, juxtapuse, nu o colecție de schițe muzicale pitorești și fragmentare: o operă - o operă adevărată, în sensul muzical și în sensul general cuvântului, domnul Sabin Drăgoi a creiat-o cu o uimitoare intuiție specificului românesc, cu un talent de compoziție arhitectural. Și bucuria noastră este cu atât mai mare, cu cât artistul ne vine dintr'un ținut hotarnic al pământului românesc ca o reconfortantă mărturie a intensității vieții românești chiar la cele mai mărginașe așezări

ale ei. Singur, tânăr, inzestrat. Ca și noi care-l aclamăm astăzi, domnul Drăgoi este un om fericit, din moment ce se întoarce între ai săi investit cu toată admirativa noastră speranță de isbutiri noi și de noi succese“.

Osmin. „Curentul“ 3 Iun.

Transpusă în opera muzicală „Năpasta“ putea să câștige, precum putea să piardă din dramatismul ei. Și dacă acțiunea se petrece în lumea țărănească nu este numai decât nevoie de o muzică în stil popular românesc. Ceiace nu poate lipsi dintr'o operă muzicală este cea sinteză de dramă și muzică de pe urma căreia auditoriul să rămâie emoționat. Evident că pentru muzica românească e îmbucurător faptul că d. Drăgoi s'a gândit să scrie partitura într'o formă cât mai apropiată le folklorul nostru.

Ori, dacă ar fi să vorbim de-o unitate stilistică, ne-ar fi imposibil să spunem că această lucrare a d-lui Drăgoi păstrează întotdeauna învățăminte vechei muzici românești. Dar pentru început am fi prea pretențioși să cerem așa ceva. Ceiace, însă, trebuie cerut oricărei opere de artă este ca să aibă un stil propriu al ei, adică să fie unitară și conformă cu ea însăși. Ori, muzica d-lui Drăgoi nu îndeplinește nici această cerință, întrucât alături de splendidele coruri, frumoase, înțelese și chibzuit orchestrate în spiritul folklorului nostru, găsim pasagii inexpresive și de altă lucrătură mai nedibace și mai fadă, care amintesc fără discuție pe Puccini, pe Puccini din „Boema“.

Fără a fi ajuns la recitativul românesc al unor cântece bătrânești, - remarcă oșebit de importantă a unui specialist, - d. Drăgoi a izbutit totuși în aceste părți să dea o muzică plină de culoare și viață, în care misticismul plutește și mișcă profund.

Că adesea a adus forma gregoriană, intrată doar în unele colinde ale noastre, în loc să aducă unele forme muzicale orientale specifice sensibilității *autochtone*, nu este o greșală, acest cântec gregorian fiind atât de aproape de această tihnă și nostalgică sensibilitate a noastră.

Doar aceasta privitor la unele părți. În altele d. Drăgoi este cu totul în cadrul învățămintelor folkloristice. Dacă suntem atât de exigenți față de această lucrare a d-lui Drăgoi este pentru motivul că d=sa nu s'a prezentat publicului nostru ca un începător și opera lui ca o încercare oarecare, ci d=sa ne-a arătat calități unice și neașteptate iar opera cântată Miercuri seara pe scena Operii, care acum, cu drept cuvânt, poate să=și zică română, a dovedit calități mari alături de defecte mari. Socotind - e deci ca o valoare, i-am căutat realizările. N'am mai întrebuițat menajamentele obișnuite, precum n'am privit-o sub raportul istoric, cultural sau documentar. Am judecat esteticeste, pentru că actul I, corurile, orchestrarea, partea lui Ion Nebunul, unele duouri și un trio ne-au permis cu prisosință acest fel superior de judecată, singurul demn de adevărații artiști. Dacă am fi judecat-o culturalicește, laudele trebuiau să se grămădească și considerațiile puteau fi cât de îngăduitoare, cum îngăduitoare au fost și pentru semănătorismul poeziei românești de acum douăzeci și mai bine de ani. Dar d. Drăgoi nu are nevoie de asemenea menajamente. Dela prima operă muzicală, d=sa s'a arătat cu însușiri deosebite. Inegalitate și lipsurile de acum, pot fi înlăturate

și nu cu greutate, de către d=sa. Deaceia nădejtile noastre sunt mari în compozitorul acesta încă tânăr și neexperimentat dramaticește.

Petru Comarnescu „Politica“ 4 Iun.

Opera Română bucureșteană și-a încheiat stagiunea cu un *succes* pe care nu trebuie să ezităm a-l numi *strălucit*. Nu este așa de frequent norocul unei instituții de teatru muzical ca să obțină succese, fie morale, fie materiale, reprezentând lucrări originale, de autori aproape necunoscuți.

Iată dar un succes franc, obținut de opera noastră, pe care ne place a-l sublinia cu atât mai vătos, cu cât el corespunde principiilor desbătute în această rubrică și susține faptic gândurile de artă românească, vrerile unui stil muzical românesc către care ambiționăm, pe care-l râvnim și pe care „Năpasta“ lui Drăgoi ni-l confirmă în strălucit chip. Facem constatarea că „Năpasta“, *opera lui Sabin V. Drăgoi, isporăște din spiritul muzicii*. Este, așa dar, o „operă“ mu icală – după clasificățiunea expusă.

Asa dar, factorul primordial și determinat în opera lui Drăgoi nu este drama literară, ci muzica. Succesul întreprinderii sale dramatice, dacă este unul, se datorește puterii pe care muzica sa o are de a=și adapta textul poetic al lui Caragiale, din care compozitorul și-a alcătuit libretul. Dovadă sunt numeroasele locuri unde libretismul, compozitorul opereii însuși, este silit să părăsească fraza literară, liberă și să procedeze tocmai pentru a corespunde cerințelor muzicale, versificând. *Din nevoia stroficeii cântecului popular, pe care Drăgoi îl atrage în centrul surselor sale de inspirațiune melodică, — dacă nu-l utilizează chiar aidoma, — scene întregi, cum este scena întâia din actul II (în Caragiale, scena trei din actul II) – Ion (fără Anca) – aproape întreaga scenă a doua din acelaș act – Anca, Ion – deasemenea scena treia – Anca, Gheorghe ș. a. – sunt versificate de Drăgoi; în versuri albe, dar în versuri, deci în ritm poetic, potrivit cerințelor ritmului melodiei populare.* Și concludente sunt, în această privință, adăogirile, cântecele soliștilor, corurile pe text versificat, cum și alte frecvente alunecări ale textului liber în vers, uneori chiar cu rimă.

„Cuvântul“.—dîn 11 Iun. și dîn 18 Iun.

În însăși alegerea subiectului pentru o operă, *Drăgoi recurgând la „Năpasta“ lui Caragiale, evită stereotopia subiectelor libretelor de operă (istorice sau mitologice de obicei) și=și fixează un ideal de dramă românească – romantică, întemeiată pe psihologia dramatică individuală a personagiilor, o dramă de caracter, drama per muzica, utili ând asociațiile de idei proprii muzicii populare românești, de la care muzică, autorul o=perei pornește.*

Incapacitatea dramatică de care este invinuit poporul nostru, cel puțin în ceiace privește producțiunea lui Caragiale este de înlăturat. Lipsa de experiență dramatică a lui Drăgoi i=sa păstrat totuși viu instinctul de a=și căuta un *spiritus socius* în marele dramaturg al rasei.

Ori cât „Năpasta“ lui Caragiale pare sintetizată în acea lege a talionului, rostită reforc și grondiloquent de Anca, la încheierea dramei — „pentru faptă, răsplată; și năpastă, pentru năpastă“, și oricât e o eroare judiciară, cu toate consecvențele ei de ideologie juridică, domină pe alo=

curea logică dramatică a piesei, subiectul dramei este susceptibil de a stârni puternice afluxuri de sentimente, dela remuşcările lui Dragomir, până la apriga răsbunare a Ancăi şi până la minunatul joc al inconştienţului şi nebuniei din rolul lui Ion.

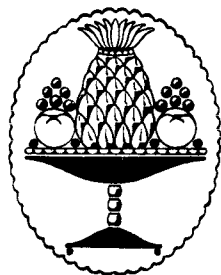
Deci, din acest punct de vedere oricât nevorisimil şi lipsă de specificitate românească ar afla critica literară în drama lui Caragiale, ea conştitue bogate posibilităţi de tensiuni şi relaxări, de contraste, afective, de tulburătoare încordări sentimentale.

Materialul psico-dramatic ce alcătuşeşte piesa lui Caragiale este grupat (în drama literară) în două acte. Numărul personajilor este cu economie redus la: *Dragomir* (cârciumar), *Gheorghe* (învăţătorul satului) *Ion* (ocnaş), *Anca* (soţia lui Dragomir şi câţva oameni. Acţiunea se petrece într'un sat de munte, în interiorul unei cârciumi.

Drăgoi amplifică considerabil materialul uman, mai adăogând *patru uncheşi beţivi, flăcăi, fete, copii, uncheşi, femei, opt perechi de jucăuşi, lăutari*, lărgind astfel perspectiva teatrală a dramei, sporind acţiunea scenică, dar vătămând pealocurea pregnanţa explozivă a svâcnirii pulsului dramatic. Dispoziţiunea acţiunii este modificată din pricina acestor adăogări; şi în loc de două acte, Drăgoi *grupează opera sa în trei acte*, schimbând şi tabloul întâi, în care are să se petreacă actul întâi, în *curtea unei cârciumi*, lăsând „interiorul unei cârciumi“ pentru actele al doilea şi al treilea.

Nu motive de simetrie sau de tehnică scenică, sau acel *trias* dramatic al lui *Aristotelos* - expoziţia, peripeţia şi catastrofa - au determinat pe Drăgoi să facă aceste modificări la drama lui Caragiale. Ci muzica, necesităţi de ordin muzical,

G. Breazul. „Cuvântul“.

Autorul „Năpastei“: Sabin V. Drăgoi.

— In semn de omagiu —

Autorul „Năpastei“ este descendentul unei familii de plugari, familie săracă, dar vigoasă la trup și suflet, din comuna Seliște, pe valea Mureșului. Comuna, mai mult cătun, are 70 case și 320 suflete. Familia are o proprietate de 8 jughere, așa încât bătrânul badea Vasile, mort acum un an, la vârsta de 74 ani — fără a fi cunoscut în viață ce este boala — a ținut și cârciumă și era și cantorul bisericii. Mama D-ului Drăgoi trăește plină de vigoare, atingând vârsta de 70 ani. Fratele lui, Ioachim, un exuberant talent la toate, pe lângă economia câmpului și conducerea cârciumei, mai are următoarele meserii însușite fără ucenicie: „primașul“ comunei la nunți și petreceri, cantor la biserici, bărbier, faur, croitor de șube. Are 40 ani și a monopolizat toate meseriile din cătun.

* * *

D-1 Sabin Drăgoi a împlinit în 19 Iunie vârsta de 34 ani. A fost dat la școala din Arad de învățătorul său, Alexandru Andron, cu scopul de a-l aduce dascăl în locul său, după ce descoperise în el o rară inteligență și o predestinare pentru desen. A și făcut un uimitor progres în desen în școala normală din Arad, ceea ce dovedește autoportretul atârnat pe perete în camera lui de lucru. Intre timp însă înclinarea lui Drăgoi a trecut asupra muzicii, cu neglijarea desenului și a picturii, și încă în anul 1911, ca elev de anul al IV-lea în școala normală, și-a scris prima compoziție „Apa curge, Prutul plânge“ pe care a considerat-o vrednică de a o prezenta publicului și a predat-o spre executare corului teologic din Arad. În forma și în manuscrisul de atunci (1911) maestrul o păstrează și azi, declarându-mi că și-o însușește și acum după terminarea școlii înalte din Praga.

* * *

Elementele de armonie și compoziție le-a primit în școala normală din Arad, dela profesorul său Matia Zaltay, și prin studii particulare, din toate

manualele de muzică, ungurești și germane, ce se găseau pe piață. Studiul autodidact l-a continuat în liniștea comunei natale încă un an de zile, până la începerea stagiului militar. Apucat ofițer în războiu, ajunge prizonier în Rusia (Turkestan) unde, în contact cu muzicanți cehi, le orchestrează acestora poutpouriri românești. Reîntors, ca voluntar în armata română, la Iași a dat examen particular din armonie la profesorul Al. Zirra. În anul 1920 a terminat conservatorul din Cluj, cu profesorii H. Klee și L. Tempea, dând examen din contrapunct, estetică și pian. În anul 1920, toamna, a trecut la Praga, unde în doi ani și-a luat diploma de „magistru” în compoziție, dirijat și estetică, ca elev al profesorilor celebri: Vit. Novac, O. Os-
trčil și Dr. V. Stepan.

* * *

Năpasta este fără îndoială lucrare care a consacrat pe maestrul Drăgoi. L-a consacrat prin puterea de exteriorizare a geniului de operă. Dar maestrul Drăgoi mai are și alte lucrări anterioare care sunt cel puțin la nivelul „Năpastei”. Acestea ar fi: „Divertismentul rustic”, „La groapa lui Scarlatescu”. „Liturgia”, pe cor bărbătesc, dar mai ales „303 colinde” această din urmă lucrată în curs de 2 ani, și care este și va rămâne una din cele mai valoroase lucrări ale literaturii muzicii românești. Cei cari o vor vedea și o vor cerceta cu pricepere, desigur o vor aprecia în justa ei valoare. Să sperăm însă că acum, după succesul „Năpastei” le va ajunge rândul și acestora.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

„Năpasta” s’a scris la insistența unor prieteni ai maestrului în vederea inaugurării teatrului din Timișoara, în al cărei program se luase invitarea Operei din Cluj. Cel care l-a încurajat cu mai mare competență și efect a fost D=1 Radu Urlățeanu, dirijor și muzician erudit. Acesta, după apariția Liturgiei, i-a spus maestrului Drăgoi, că după ce a dovedit atâta putere în a dramatiza răspunsurile liturgice, nimeni altul nu ar fi mai chemat să scrie operă, cu atât mai mult că îi cunoștea tezaurul de folklor.

Era în căutarea libretului și neîndrăznind să solicite libret dela scriitorii cu nume, s’a oprit asupra „Năpastei” lui Caragiale a cărei text se angajase să-l adopte pentru muzică.

S’a decis. La 1 Ianuarie 1927 maestrul își începe schița, pe care o termină în 3 Iulie 1927. După o pauză de 10 zile (timpul alegerilor parlamentare) începe orchestrarea în 14 Iulie și o termină în 3 luni și 11 zile, în noaptea de 25 Oct. 1927, cu cuvintele: „Sfârșit și lui Dumnezeu laudă”.

A lucrat-o cu o ușurință fenomenală, deși era prima operă și fără să cunoască decât opera „Fidelio a lui Beethoven. S’a ferit anume să studieze alte opere spre a nu se influența de stil, armonie și în general, de felul de a trata acțiunile.

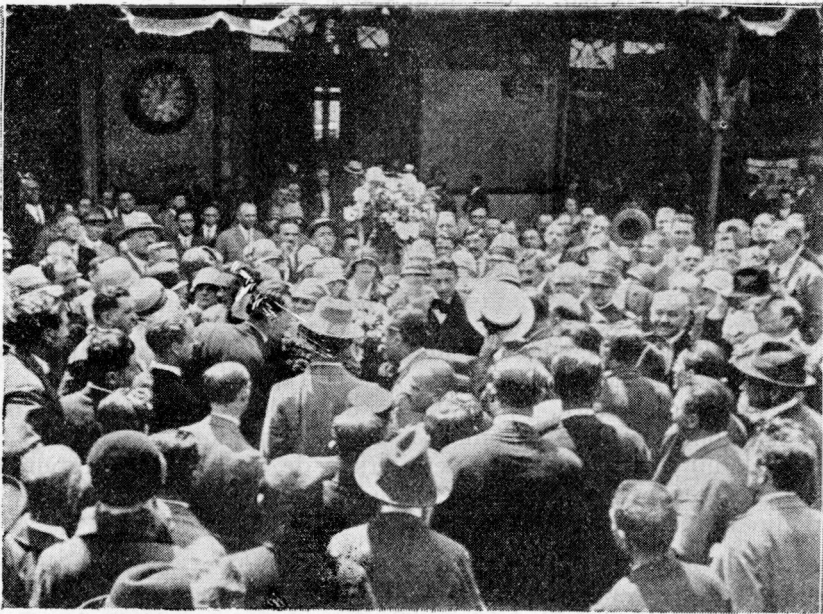
Orchestrația a *turnat-o* par’că, din schiță, direct în curat, fără nici o revenire, modificare sau corectură.

De aceea nu ne va surprinde dacă a doua operă „Doamna Chiajna”, la

Mama maestrului Drăgoi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Primirea lui Drăgoi în gara Timișoara.

care a început deja scenariul, și pe care vrea să o lucreze „comod“ în 12 luni, va întrece mult „Năpasta“.

* * *

Peripețiile prin cari a trecut „Năpasta“, până la reprezentare, sunt de toată nostimada. Scrisă, cum spuneam, pentru a fi reprezentată la Timișoara de către Opera Română din Cluj, cu prilejul inaugurării teatrului comunal timișorean, a fost prezentată în toamna anului trecut d-ului director de atunci, Victor Eftimiu, care încântat, cu mare entuziasm, a și pus-o în repetiție.

După 15 repetiții, în urma unor intrigi mărunte, pe când era în preajma plecării sale din fruntea instituției, a scos-o, spre marea și îndescriptibila durere a maestrului, care complet desolat și-a adus acasă întreg materialul de note.

Teatrul s'a inaugurat în 13 Mai a. c., fără operă, cu trupa de dramă a teatrului craiovean.

Intre timp ni se născuse ideea de a reprezenta „Năpasta“ la Timișoara cu ajutorul nucleului de cor și orchestră a trupei maghiare, de sub direcția lui M. Szendrey ce urma, firește, să se întregească cu forțe locale și cu soliști dela București.

Pentru angajarea acestor soliști, maestrul s'a prezentat la d-șl director general al Operei, Cocorăscu, și i-a cerut consimțământul spre a putea angaja ca soliști pe d-șii: Florescu, Rabega, Cojocăreanu și Săveanu, urmând în aceeași zi o audiere, la care maestrul Drăgoi a invitat și pe d-șl director general, cât și pe maestrul Constantin Pavel.

Această audiere a fost decisivă pentru „Năpasta“, fiindcă atât soliștii, d-șii Rabega și Folescu, cât mai ales maestrul Pavel, au luat inițiativa pentru punerea *imediată* în repetiție a operei, cecece a doua zi a acceptat și d-șl director Cocorăscu.

Astfel, după o muncă încordată de 2 luni, d-șii Alfred Alexandrescu, maestru dirijor, maestrul Pavel și toți ceilalți prețioși colaboratori, maestrul de cor Rosensteck, soliști și muzicanți, învingând toate greutatele partituri, au consacrat spre mândria Banatului, a neamului și a țării prima operă românească și pe autorul ei: *Sabin V. Drăgoi*.

* * *

Chezășia unui mare viitor al maestrului Drăgoi ne-o dau următoarele elemente, cari constituie personalitatea lui: 1) Talent mare, viguros călit în atmosfera curată dela țară, 2) O voință de granit și o putere de muncă aproape supraomenească, 3) Comoara de folklor adunată până aci (peste 3000 de melodii) și 4) Cunoștințe desăvârșite de armonie, contrapunct, orchestrație, în general - întreaga tehnică muzicală, însușite la școala de magiștri din Praga.

* * *

Sentimentul de mândrie, bazat pe încrederea în forța sa creatoare, este atât de dominat în lucrările sale, încât ori ce aparență de a fi imitat pe alt autor în stilizare sau armonii, îl face să ștergă, să modifice. În schița

„Năpasta“ d. e. i s'a părut că o frază amintește întru câtva, în tratarea tehnică, pe Puccini și a tăiat-o imediat. Un alt caz; La repetiția generală a „Năpastei“ Monseniorul D. Iarossy îi observă că niște „prizicatto“ ~ uri a mînesc în tratarea orchestrală pe R. Strauss „maestrul a răspuns: „Deși nu-l cunosc pe R. Strauss, voi modifica acea parte“.

* * *

Cele peste 3000 melodii adunate de maestrul Drăgoi, se împart în următoarele genuri: 1) Colinde, 2) Doine, 3) Dansuri, 4) Căntece de morți și 5) Căntece de nuntă.

Din acestea maestrul le atribue mai mare valoare colindelor, fiindcă „*ele aduc mai multă noutate în toate elementele componente ale muzicii românești (măsură, ritm, cadență, melodie, formă, accent, armonie). Ele sunt mai puțin banalizate*“.

Maestrul are oroare față de romanțe și căntece populare stricate de lăutarii țigani. De aceea nu odată s'a revoltat în taina sufletului său, când în drumul său de apostolat folkloristic, cerând poporului să-i cante *românește* i se răspunde cu „Nu m'abandona“, „Călugărul“ „Deschide fereastra“ ș. a. banalități muzicale. Pretutindeni a trebuit să stăruie mult până sătenii s'au încumetat să cante adevăratele perle ale muzicii românești. Și nu rare ori a fost apoi suprasaturat de astfel de căntece. Așa d. e. în anul 1925, în comuna Zam, în 24 ore ~ scăzând 5 ore de odihnă ~ a cules 105 colinde, cu textul lor lung de legende, dela un singur om. I se făcuse rană la deget.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Melodiile lui Drăgoi sunt culese din județele: Timiș, Caraș, Severin, Hunedoara, Alba-Inf., Sibiu, Făgăraș, Brașov, Târnave și Cojocna, cele mai prețioase din Hunedoara.

Se cuvine să evocăm aci o scenă din drumul său de folklor, din anul 1925, când făcuse pe picioare calea dela Ohaba la Fintag, timp de 8 ore. Ajuns obosit la marginea unei păduri, se desculțase pe pajiștea răcoroasă să odihnească, acompaniat fiind de un săten din Ohaba, pe care îl luase de călăuză. Aici îi întâlnește pădurarul, care, fără vorbă, îi întreabă: D=v. sunteți cei cari vor să cumpere aceste păduri“ ?.

Răspunsul fu: „Da, noi, dar nu ne puturăm înțelege cu proprietarul“.

Ironia era, că d=I Drăgoi avea la sine 100 Lei, exact biletul de tren până acasă, fumând țigări „plugari“.

* * *

În primele scene ale „Năpastei“, la compunerea rolului lui Dragomir, autorul era cu gândul permanent la neuitatul Traian Grozăvescu pe care intenționa să-l invite pentru premieră, în rolul de tenor.

De aceea poartă la început, chiar și în recitative, atâta grije pentru tenor. După moartea lui Grozăvescu, moarte ce l-a mișcat adânc pe autor, și-a întors atențiunea asupra rolului de bas al lui Ion, cu gândul la Folescu.

Din prilejul primirii ce i s'a făcut d=I lui Drăgoi în gara Timișoara, la reîntoarcerea sa dela premieră, mi-am amintit de acele momente dureroase

când Timișoara îndoliată a întâmpinat în gară corpul neînsuflețit al marelui Grozăvescu, în drum spre locașul său de veci.

Doi fii mari ai Banatului, cu predestinație de a fi tot mai mari.

Grozăvescu a plecat și Drăgoi vine, ca în continuare să ducă înainte departe în lume, faima numelui de român, pornind de aici, din inima Banatului.

* * *

Maestrul Drăgoi mai are o însușire strălucită, care fără îndoială i-a facilitat validitatea marelui său talent. Este sentimentul de apreciere chiar pentru cei mai modești și umili colegi ai săi. Pentru nimeni nu are cuvânt de hulă sau critică răutăcioasă și în fiecare găsește nota de merit și apreciere fie cât de neînsemnat acel coleg.

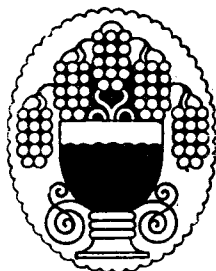
Indeosebi are o mare stimă, cult chiar, pentru compozitorii bănățeni, d-nii Ioan Vidu și Tiberiu Brediceanu, pe cari îi consideră de niște luceferi ai Banatului, premergători iluștri, a căror merit istoric este că au ridicat viața muzicală a Banatului acolo unde se găsește azi și cari cei dintâi, au creiat muzica românească în coruri și doine, răspândindu-le în toate colțurile locuite de români.

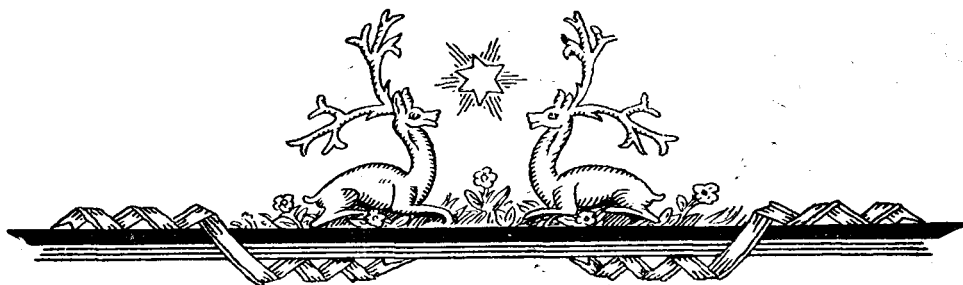
* * *

Atunci când direcția revistei „Banatul“ a hotărât să închine acest număr succesului „Năpastei“ și autorului ei: *Sabin V. Drăgoi*, credeam că nu aș putea să-mi exprim mai bine omagiul meu, decât prin publicarea acestor câte-va din notițele mele, asupra personalității prietenului și maestrului, cu care împreună stăruim, de 4 ani și mai bine, pentru realizări desinteresate în domeniul frumosului.

Timișoara, 20 Iunie 1928.

Emil Grădinaru.

Muzica românească și însemnătatea d-lui S. Drăgoi în evoluția ei.

II.

Primul pas către formarea școlii naționale românești, adunarea și selecționarea melodiilor populare (din care să se poată trage concluziuni și oarecare reguli determinate pentru a se cunoaște elementul etnic și caracterul muzicii românești) datează de aproape cinci decenii grație profesorului Teodor Burada, apoi Muzicescu, Chiriac, Cucu etc., în Bucovina: Voievidca, iar la noi în Transilvania și Banat: Dima, Bena, Tempea, Vidu, Șorban dar mai ales Tib. Brediceanu a prestat o muncă formidabilă pentru culegerea și coordonarea cântecelor populare câștigându-și prin aceasta merite neprețuite și a asigurat în istoria muzicii românești cam acelaș loc pe care îl are *Alexandri* în literatura românească cu colecționarea poeziilor populare.

Colecțiunile D-lui B. *Bartók*, prezintă o reală valoare mai mult din punct de vedere științific rămânând ele ca simplu material documentar pentru folcloristica română.

Năzuințele compozitorilor noștri de a crea *muzică românească culturală*, nu au înlesnit nici decum fondarea *Școlii Naționale Românești*, parte din cauza lipsei de serioase pregătiri, parte că compozitorii noștri chiar și cei mai erudiți și cu talent - nu unul dintre ei cu greutate europeană - nu a putut discerne cece este într'adevăr românesc, și au amestecat cu bună credință în lucrările lor elemente absolut străine. Ritmându-le greșit, și prelucrându-le pe baze armonice străine de concepția românească cum poate din punct de vedere al regulilor sistemului teoretic modern (occidental) erau admisibile, au *denaturat caracterul lor adevărat românesc*, încât nu mai pot fi considerate și utilizate ca *modele tipice* de creațiuni pentru reprezentanții Școlii Naționale Românești. Cel mai eronat procedeu consistă însă în maniera compozitorilor noștri de a încătușa melodia românească în tipicul diatonizmului modern (mod major și minor) căci după *cercetările și*

mai presus de toate *instinctul artistic eminent românesc al D-lui Sabîn Drăgoi, muzica românească sub raport gamal are o mai mare afinitate cu gamele antice grecești, decât cu cele majore ori minore.*

Gamele ce ne par nouă minore sunt mai mult *dorice* ori *phrigice*, iar cele majore; *lidice* ori *mixolidice*. Modulația în cele mai multe cazuri se face la mijloc, în gama paralelă spre fine în dominată minoră la gamele minore, și în paralele la minoră și subdominată majoră la gamele majore. Sunt însă foarte multe excepții. Doinele deși sunt foarte scurte ele modulează adeseori și de trei ori. Modulațiile, armoniile și cadențele sunt foarte variate și pline de surprize.

Caracteristica mersului melodic românesc este datorită fluerului grație căruia s'au inventat o mare parte din cântecele românești.

O altă eroare capitală că compozitorii noștri au subjugat ritmul barei de măsură în cadrul celor mai simple și frecvente formule de măsuri ca 2/4, 4/4 3/4 atunci când este dovedit că muzica românească dispune de o nesfârșită varietate și originalitate ritmică cum poate numai la poporul românesc mai aflăm. Spre exemplu măsuri de 2/8, 3/8, 5/8, 6/8, 7/8 cu ritmurile cele mai interesante și neutilizate încă de nici un muzician spre exemplu

În aceeași melodie remarcăm dese schimbări de măsuri (polimetrie) alternând cele simple cu cele compuse și mixte spre exemplu:

|| 5 8 | 3/8 | 4 8 | 5/8 | 3 8 | 4 8 | 5/8 | 4/8 || || 3/4 | 2/4 | 3/4 | 2/4 | 2'4 | 2'4 | 2 4 || || 4/8 | 5/8 | 6/8 | 5/8 | 5/8 || || 7/8 (4/8+3/8).

Colinda No. 80 din „Monumente artistice din viața poporului român“ colecție de colinde de S. Drăgoi ¹⁾.

¹⁾ „Monumente artistice din viața poporului român“ este o colecție de 303 colinde cu text și melodii adunate din Transilvania cu un studiu introductiv asupra structurii lor, (comentând amănunțit metrul, măsura, ritmul, melodia, ambitusul, forma, modulației, cadențele, variația și varianta, mișcarea (tempo), ornamentele, melismele, relația dintre melodie și text, felul de a cânta colindele etc.) ea este o lucrare monumentală care ar merita o deosebită atențiune din partea autorităților noastre muzicale. Onor. Academia Română ar face un serviciu imens publicându-le și ar trebui eventual și premiate. Lucrarea D-lui Drăgoi ar merita cu prisosință o asemenea recompensă.

Lipsa de simetrie e caracteristică (încă o dovadă a superiorității noastre muzicale). Nenumărate particularități prezintă încă accentele, ornamentele, melismele, frazarea, forma, timbrul de instrumente etc. asupra cărora a insistat mai pe larg în cadrul acestui articol nu-mi este îngăduit. Țin să menționez numai elementele constitutive fundamentale lucru de care D=1 Sabin Drăgoi și-a dat perfect de bine seamă. El poate fi deci considerat ca *inițiatorul modalității și a contrapunctului românesc transilvănean-bănățan*¹⁾. Știm că baza gamală a clasicismului este modalitatea melosului poporan al apusului, gama maj. și min. *D=1 Drăgoi* alături de B. Bartok și Stravinsky *reprezintă tendința orientală inaugurând în muzica cultă sistemul gamal românesc*. Și când ne gândim că modalitatea occidentală cât este de sleită ne permitem a presupune că viitorul îl va avea muzica răsăriteană, al cărei tezaur muzical nu este încă de loc exploatat²⁾.

Prin prizma estetice muzicale apusene (în baza sistemului armonic definitiv stabilit de Ioh. Serb. Bach.) bineînțeles că muzica românească nu va putea fi nici când percepută și apreciată. De aceea se par atât de stranii armonizările D=lui Drăgoi.

III.

Lucrările de până acum ale D=sale pline de o savoare rustică aproape barbăre dar sincere și sănătoase, (opere corale, Doine pentru canto și pian, dansuri rom. și Suita pt. pian, Divertismentul rustic, Suita simfonică, orașțiunea funebră pt. orchestră, precum drama muzicală Năpasta), fac să vedem într'ansul marele om al Școlii Naționale Românești. Rupând orice legătură de evoluție cu forma și armonia tradițională, a clasicismului occidental, Drăgoi a aflat posibilitățile de exteriorizare muzicală, atât ca fond cât și ca formă, în *sens superior*, cel mai adecvat pentru arsenalul de sentimente și gândiri al poporului românesc. Bineînțeles că orizontul i s'a fost deschis cu ajutorul vastelor sale cunoștinți rămânând însă fidel tradiției poporane.

Născut în ținutul păduros al satului Seliște (jud. Hunedoara) la granița *Banatului*, crescut în largul naturii, în aerul sănătos al codrilor, cu simțământul adânc pentru frumusețile naturii, era predestinat pentru a deveni păstor.

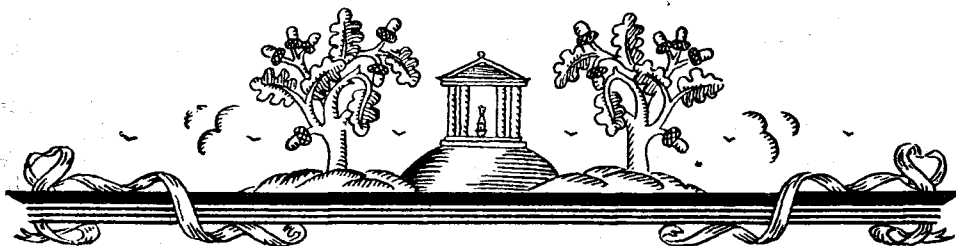
(va urma)

Alma L. Cornea.

¹⁾ N. B. Mă refer mai mult la muzica rom. din Transilvania și Banat fiindcă muzica poporală transcarpatină îmi este prea puțin cunoscută, iar după opiniunile oficialităților noastre muzicale ele nu ar avea un caracter specific românesc, (vezi Rev. Muzica anul 1919 și 1921 și 1925).

²⁾ Un argument puternic în sprijinul afirmațiunei de sus este și năzuința compozitorilor ipermoderni de a se folosi de melosul și ritmica popoarelor primitive (inzi, chinzi, etc. (vezi Debussy, Puccini, Saint Sains etc.) așteptând prin elementele muzicale ale acestora marea renaștere a muzicii universale.

Democrația constituțională și partidele politice.

Când vorbisem - în numerele din Martie despre „*viziunea democrației constituționale*“, un confrate din Timișoara și-a exprimat nedumerirea asupra „constituționalizmului“ democrației.

Pentru a lămurii cititorii, trebuie să disecăm - pe scurt - această problemă foarte interesantă, având posibilitatea de a ne face concluziile, în raport cu situația politică din România.

Mișcarea democratică - ori cât se pare de paradoxal este constituțională, ori *anticonstituțională*. *Considerând-o constituțională*, dacă lupta se dă - în cadrele legale - *pentru întronarea principiilor democratice, depuse în constituția țării*, abandonate însă ori surghiunite... în urma anumitelor împrejurări. Cu alte cuvinte: constituția este democratică, însă ea nu se aplică. În consecință acțiunea democratică tinde înspre ocrotirea respectului față de constituție. *Mișcarea, deci, este constituțională*.

Alta e situația, când constituția însăși fiind învechită, devine - față de evoluție - reacționar - conservativă, în lipsa principiilor democratice, reprimată... la condificarea ei.

În asemenea cazuri *mișcarea democratică se îndreaptă împotriva constituției reacționare*. Fiind acțiunea anticonstituțională, trebuie considerată ca *revoluționară*, având ca obiectiv: sfărâmarea constituției și înlocuirea ei prin o constituție democratică.

În stadiul acesta al luptei vorbim de o *evoluție revoluționară*, iară în cazul prim de *dictatură*, deoarece principiile democratice ale constituției fiind reprimare, de un om singular, de un grup, grupuleț, coterie, ori partid, - se desprinde clar tendința dictatorială.

Mai clasic s'a precizat acest punct de vedere în discuția vestită a lui *Kautzky* cu *Trotsky*,... care atacase vehement, într'o broșură, atitudinea lui *Kautzky*, exprimată fără șovăire în interesul principiilor democratice, pe când *Trotsky* pretindea abandonarea acestor principii în numele *dictaturei proletariatului*. Și este interesant că, ambii invocau principiile lui *C. Marx*. Însă *Kautzky* în răspunsul lui splendid a dovedit irefutabil că bolșevicii deși

au preconizat în constituția lor ideile cele mai hiperadical - comuniste au abandonat - în practică - aceste principii pentru întronarea dictaturii.

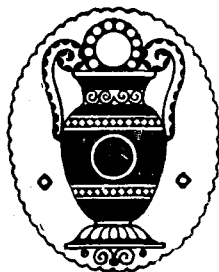
Așadar între reprimarea principiilor radicale ale comunizmului nu este nici o deosebire, deoarece ambele acțiuni se întâlnesc în același obiectiv: *dictatura*. Să fim și mai expliciti, când precisăm că, *între dictatura bolșevică și cea burgheză nu există nici-o deosebire; ambele sânt antidemocratice și reacționare, la fel ca absolutismul fascist*. - Și toate au aceeași notă comună: idiosincrazie morbidă față de parlamentarismul constituțional.

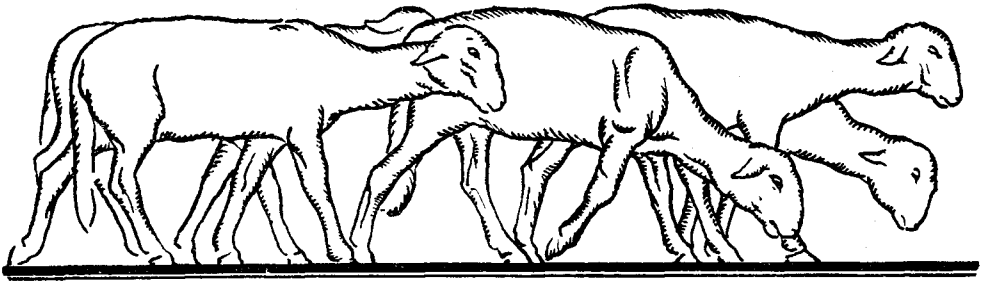
Cât privește situația la noi în țară, evenimentele maltratează cea mai simplistă logică. Căci, în fond, constituția a fost făurită de *partidul liberal*, și pe lângă multele neajunsuri *trebuie considerată ca democratică*. Această constituție, însă, nu este respectată de către zămisitorul ei, fiind combătut cu vehemență partidul, care pretinde chiar aplicarea principiilor constituționale și parlamentare. Și în realitate trebuie considerat ca atare, deși se luptă cu exasperare pentru întronarea sistemului constituțional, bine determinat prin legile existente.

Evident că, din acest haos se desprinde clar *tendința dictatorială*, - nu a *partidului liberal*, care în totalitatea lui nu poate să fie făcut responsabil pentru acest echivoc, *ci a unui grup de oameni, unei coterii ori clicii clan-destine*, ascunsă subțlamura partidului politic. Și va dăinui, - în detrimentul țării și al partidului propriu *până când nu va reacționa însuși partidul, periclitat în existența lui*.

C. Groșorean.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incă un cuvânt la criza jurisdicțiunilor transcarpatine

Discutând în articolul nostru publicat în ultimul număr al revistei „Banatul” problema restanțelor judecătorești, am încercat să atragem atențiunea lumii juridice asupra cumplitei crize în care se sbate azi justiția ținuturilor transcarpatine. Spre acest sfârșit am demonstrat cu date statistice absolut autentice desăvârșita impotmolire a instanțelor noastre și lipsa de interes, indiferența, sau poate chiar rea voința organizatorilor ministeriali, incapabili de a da problemei ce ne preocupă o dreaptă și potrivită soluționare. Prezentând această problemă un prea mare interes atât pentru lumea justițiabililor, cât și pentru cei sortiți să-și câștige existența prin pledarea proceselor, revenim asupra ei, chiar și cu risicul de a deveni plictisitori, purtând doar o vagă speranță, că în sfârșit se va afla între cei chemați unul care și va lua însărcinarea de a se face interpretul doleanțelor noastre.

Cinci sute mii procese trecute restanță de pe un an la altul, aceasta este cifra prezentată de *statistica Ministerului de justiție* numai pentru Transilvania și Banat. Ingrozitor balast, care la un moment dat ar putea anchiloza cu desăvârșire mersul afacerilor și așa suficient de anevoios. Și ca să se vadă ce pierdere înseamnă această cifră pentru stat și corpul avocaților pledanți, nemai făcând amintire de părțile litigante cointeresate în procese aproape întotdeauna cu întreaga lor avere, prezentăm o foarte sumară socoteală.

Admițând drept taxă fiscală (timbre etc.) medie pentru fiecare proces ultra modesta sumă de 100 lei ce ar urma să intre venit la Stat prin punerea procesului în lucrare, înseamnă, că prin nejudicarea acestor procese visteria Statului pierde numai în Transilvania și Banat anual suma de cincizeci milioane lei, dacă nu mai mult. Făcută aceeași calculație și pentru speșele sau onorariile avocațiale adjudecate de instanțe avocaților pledanți, onorar ce se poate fixa în medie la 200 lei de proces, iată că rezultă suma de una sută milioane lei, șterpelită în cel mai strict înțeles al cuvântului din buzunarul avocaților ardeleni și bănățeni.

Situația, precum se vede, este cât se poate de nemulțumitoare, fie ea

primită sub orice aspect, și o grabnică reorganizare se impune. Recunoaștem, această reorganizare cere o muncă asiduă și poate chiar sacrificii de ordin financiar, îndeosebi că marele număr de procese rămase nelucrate an de an reclamă și unele măsuri de caracter transitoriu, luate anume pentru curățirea arhivelor judecătorești de balastul restanțelor. Cu toate acestea covârșitoarea importanță a scopului ce urmărim ne face ca nici un sacrificiu făcut în vederea lui să nu ne pară prea mare, fie el chiar bănesc. De un sacrificiu bănesc propriu zis de altfel nu s'ar putea vorbi, ci doar de un avans de cheltueli, pentru-că plusul de cheltueli împreunat cu reorganizarea s'ar rambursa visteriei în mod automat prin încasarea taxelor de timbru rezultate din procesele desgropate de prin fundul arhivelor unde erau trimise spre vecinică uitare.

Vorbind de măsurile de reorganizare ce se impun, cerem în primul rând complectarea cadrelor magistraturei cu elemente băstinașe, cunoscătoare a legilor și uzurilor locale. Sistemica preferare a juriștilor ardeleni este considerată de noi, fără exagerare, drept un principal agent producător al crizei actuale, și iată de ce: în silința sa de a elimina pe ardeleni din magistratură, Ministerul Justiției a trimis în ținuturile alipite elemente prea tinere și prea puțin controlate. Acești imberbi proteguiți ministeriali, abia eșiți de pe băncile universității și cu foarte sumare cunoștiințe de specialitate, descinși la fața locului, își țineau de prima lor datorință profesională să critice în gura mare tot ce este ardelenesc, dela procedură până la felul cum avocații transilvăneni înțeleg să-și facă pledoariile, înzistând bine 'nțeleș mai mult asupra formei decât asupra fondului, la care nu se prea pricepe. Bine 'nțeleș, procesele în marea lor majoritate au rămas tot nejudicate, dar aceasta este o chestiune cu totul secundară pentru glorioșii ambasadori ai jurisprudenței botezată în apa Dâmboviței... Și atât timp, cât acest colț de țară va continua să stea sub imperiul vechilor sale legiuiri, situația va fi neschimbată. În sfârșit, cum s'ar și putea altfel, când eroicii dectrațori a tot ce nu este cusut cu fir trecut prin vama Constantinopolului de odinioară singuri mărturisesc în plină ședință, că nu cunosc nici măcar din auzite legile provinciei unde au descins să facă *apostolat*. Departe de noi intențiunea de a generaliza această constatare. Am recunoscut întotdeauna și suntem fericiți de a putea recunoaște încă odată marele merit al acelor *dintre confrații noștri veniți de dincolo* cari au știut să-și implinească cu demnitate datoria. Ce folos însă, dacă restul profitor a anihilat prin inactivitatea și spiritul disolvant de care au dat dovadă frumosul rezultat al muncii celor buni. Prin felul său de a vedea Ministerul a reușit să creeze o magistratură în care 80% sunt juriști veniți din vechiul Regat, și numai restul de 20% români și minoritari din partea locului, dar nu a reușit să asigure o bună distribuire a dreptății. Numai datorită acestor proceduri esclusive ni s'a putut întâmpla să avem judecătoria cari luni dearindul amână din oficiu toate procesele, șefi cari cer părților să facă în instanță dovada existenței principiilor de drept la cari se referă, judecători condamnați pentru delikte electorale comise în exercitarea înaltei funcțiuni de magistrat prezident de alegeri, scandaluri judiciare de speța celui cu demisia procurorului general din Cluj etc. Este prea ușor de înțeles, cât de alta era azi situația, dacă în locul politiceii

ultra-centraliste a D-ilor din Ministerul de Justiție se lucra cu mai multă înțelegere și bunăvoință. Magistrații ardeleni, a căror loc astăzi este ocupat de profitorii diferitelor regimuri politice, lucrând mână în mână cu frații veniți din vechiul Regat, ne scuteau, cu siguranță, de o deziluzie în plus ce a trebuit să îndurăm.....

Cum însă răul dăinuiește și încă într'un mod cât se poate de acut, am dori, ca măcar acum, în ceasul al unsprezecelea să triumfe bunăvoința și dorul de a remedia greșelile trecutului. Ca unii, cari ne interesăm de aproape de soarta acestei probleme, ne luăm voce a da, în cele ce urmează, și câteva indicațiuni de caracter general asupra felului, cum am înțelege noi refacerea justiției din ținuturile transcarpatine.

Dela început ținem să constatăm, că o revenire la normal prin actualele forțe de care dispun azi jurisdicțiunile noastre este o imposibilitate fizică. Marele stoc de procese rămase restanță nu va putea fi lichidat cu ajutorul actualului număr de magistrați, oricât de mult efect și devotament s'ar depune din partea acestora. Va trebui deci să ne gândim la unele măsuri de caracter transitoriu, puse în aplicare, anume în vederea lichidării restanțelor... Și iată ce înțelegem noi sub aceste măsuri transitorii. Suntem de părere că va trebui să se înființeze pe timpul cât va dura lichidarea restanțelor câte o secțiune în plus de fiecare tribunal, iar la judecătoria, după importanța judecătoriei, câte două trei posturi de judecători în plus. Această secțiune, respectiv judecătoria numiți în posturile din nou înființate, vor avea încredințarea specială de a lucra procesele vechi în vederea cărora au fost numiți, și numai în caz de extremă nevoie vor putea să fie chemați a îndeplini și alte lucruri. Posturile din nou înființate vor fi completate cu elemente recrutate, la alegere, dintre membrii barourilor transilvănene, cu o anumită vechime. Numirile se vor face cu titlu provizor și cu dreptul la definitivat, în limitele posturilor bugetare ordinare, la a căror completare vor fi preferați acești magistrați chemați provizor în serviciu. Acei dintre magistrații recrutați în felul de mai sus, cari nu vor putea obține o numire definitivă într'un loc bugetar, vor avea dreptul, la fine, când se va face trecerea în normal, la o escontentare echivalentă cu leafa pe unu sau doi ani, plătită drept recompensă pentru timpul pierdut în serviciul public la eșirea lor din funcțiunea provizorie la care s'au angajat.

Prin această metodă am putea obține două rezultate deodată. Întâi s'ar debloca arhiva tuturor jurisdicțiunilor, azi aproape împotmolite în mulțimea dosarelor nerezolvate, iar în plus, am ajunge și la o selecționare a magistraturei. Și este foarte normal să fie așa. Odată ce Ministerul, sau mai bine zis Consiliul Superior al Magistraturei, va avea posibilitatea de a alege, la fie-care numire bugetară ce s'ar face în ținuturile noastre, pe cel mai bun dintre magistrații chemați provizor în funcțiune, evident că în scurt timp se va crea o elită de magistrați, cari vor ști să se mențină la înălțimea chemării lor atât sub raport moral cât și profesional.

Natural, executarea acestor măsuri de reorganizare presupune multă chibzuință din partea guvernanților și o perfectă bună credință, debarasată de orice suspiciune de ordin regionalist. Prin aplicarea conștiință a lor se va ajunge însă nu numai la normalizarea situației, ci și la o consolidare definitivă, garantată chiar prin introducerea acestor aleși și formați juriști

în magistratură, prin a căror prezență suntem asigurați de imposibilitatea unei recăderi în actuala situație.

Iar acum drept încheiere fiind că discutăm reorganizarea jurisdicțiilor noastre, ne luăm voe a spune câteva cuvinte și asupra instituției „Notarilor“ sau „practicanților“ din vechea lege de organizare a magistraturei, astăzi abrogată. În trecut, la noi în Transilvania și Banat, fiecare absolvent de facultate cu aspirațiuni de a deveni avocat, era dator să facă un stagiul minimal de un an la justiție în calitate de practicant sau notar, funcțiuni echivalente intrucâtva cu actuala funcțiune de grefier, cu singura deosebire, că notarului îi lipseau atribuțiunile de caracter administrativ, cari se îndeplineau de către directorii grefelor.

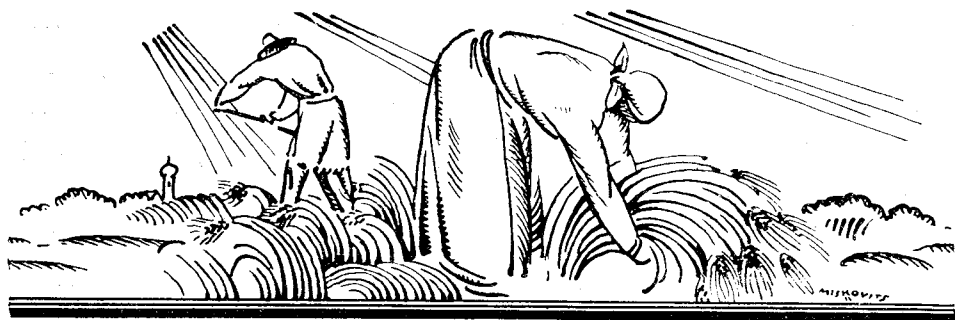
Prin obligativitatea stagiului în justiție legiuitorul maghiar urmărea un triplu interes. Întâi profita de acești tineri, cu oareșicari pregătiri teoretice și profesionale, cari, în schimbul unei foarte scăzute remunerațiuni deveneau cei mai apreciați auxiliari ai magistratului, sub a cărui supraveghere redactau hotărârile și rezolvau cauzele grațioase de o importanță mai redusă. Pe lângă acest incontestabil profit, se dădea tinerilor avocați și o bună pregătire practică cari, odată trecuți pe la judecătoria sau tribunal, își acumulasero cunoștințe mult superioare acelor câștigate prin o practică avocațială și aproape întotdeauna unilaterală în sfârșit, cel mai important interes urmărit era acela al selecționării viitorilor magistrați. Și într'adevăr, prin trecerea tuturor absolvenților de facultate pe la instanțele judecătorești, se făcea cea mai ideală triere a elementelor destinate complectării cadrelor judecătorești. Șefii ierarhici purtând o deosebită atențiune acestor tineri, rețineau în magistratură pe cei mai buni dintre ei, grijind să le dea, înainte de a le acorda dreptul de judecată, o solidă educație profesională, așa încât odată ajunși, după o practică de 4-5 ani, să îmbrace roba de judecător, puteau fi considerați cu drept cuvânt oameni formați sub toate raporturile.

Astfel fiind, introducerea instituției notarilor și practicanților în actuala lege de organizare a magistraturei ni s'ar părea una dintre cele mai nimerite forme și ar fi de cuviință să se discute problema cu toată seriozitatea recerută de împrejurări.

Sesizând problemele de mai sus, noi am făcut tot ce ne era posibil, urmează acum să se dea cuvântul și D-ilor cari vor putea face mai *mult*, prin urmare Domnilor parlamentari bănățeni și ardeleni, aveți cuvântul!....

A. V. Cîmponeriu.

Românii din Potlogi

— Din Banatul de altădată —

În primăvara ce a urmat Potlogenii au eșit cu îndoită bucurie să înceapă lucrul pe *holdele lor*. O parte din moșie și-o reținuse boerul. Partea cea mai mare o rescumpăraseră însă satul. Potlogenii s'au pus pe lucru și fiind seamă de învățăturile câștigate în decursul celor doi ani de pribegie prin străini, satul a început să înainteze văzând cu ochii.

Dar odată cu întărirea rapidă au dat noi calamități peste sat cari, amenințau să mistue tot ce s'a făcut în anii dintâi. Potlogenilor li-se urcasă la cap bunăstarea.

Popa Iosif văzu cu groază prăpastia spre care a plecat satul și se sbătea să caute drumul pentru a preveni catastrofe căci exemple aveă destule în jurul său.

Un fenomen ciudat acesta care s'a înstăpânit asupra întregului Bănat după anii de dezrobire. Oamenii ajunși stăpâni la început o porniseră bine. Bunăstarea și întărirea comunelor noastre din Bănat a crescut repede. Deodată apoi parcă o mână mare și puternică ar fi oprit pe loc rostul oamenilor.

Incepuseră a se ticăloși.

Potlogii, durere, a fost încă una din aceste comune. Trecuseră acum deja ani la mijloc. Lumea începuse a uita evenimentele din trecut. Genunchele de om care se ridică auziă numai din gura celor bătrâni despre minunatele întâmplări, cari au frământat țara și satul și mai credea, mai nu. Popa Iosif găbovit cu desăvârșire sub povara anilor mulți și grei simția că e prea slab pentru a oprî curentul. Vremea lui a trecut. Vedeă dânsul bine că alt duh se înstăpânește peste oameni, duhul necurat al vremilor celor noi.

Și ca orice om care nu mai ține pas cu vremea în care trăește, ca atâția alții cari nu se puteau împacă cu orânduelile noui regretă din a-

dâncul sufletului „libertățile“ acordate, dela cari dânsul aşteptă cu totul altceva şi nu aceea ce vedeă desfăşurându-i-se innaintea ochilor, adecă rapida deposedare a clasei ţărăneşti.

Popa Iosif aveă dreptate dacă, ar fi ştiut un lucru: că acest fenomen este general şi este o firească urmare a respirărei mai libere, a eşirei de sub jug.

Dar dânsul, copil al vremilor sale, nu voia să înţeleagă acest lucru şi sufletul lui blând şi nobil sângeră zdrobit de durere văzând pe enoriaşii săi din Potlogi cum svântă averea câştigată cu atâta necaz.

Ii vedeă birtăreţi, bătăuşi, pricinaşi - de toate, numai la locul lor, aşă cum dânsul şi-i visă, la lucru, prefăcând în aur rodul negrelor brazde ale fecundului pământ bănăţenesc - nu-i vedeă. Şi bătrânul preot, care nu eră din ceata celor nămiţi ci, eră preot de chemare după superba rânduială a lui Melhisedec, se topia pe zi ce vedeă innaintând cu paşi mari spre prăpastia mare - turma sa.

Zadarnic o chemă, străduindu-se să o reţină. Potlogenii plecaseră spre abis şi nimic nu-i puteă reţine. Pe minunata vale a Bărzăvei şi peste întreg Bănatul, începū a se ivi un neam nou de oameni, resăriţi din neştire-ovreii.

Odată cu era nouă isvori şi această specie de oameni, acest neam călător, care şi azi după atâtea secole poartă pecetea blestemului celui mare, şi se lipi de satele româneşti cum se prinde scaiul de lână, ori lipi-toarea de piciorul calului când acesta îşi recoreşte liniştit setea.

Eşiseră ca din pământ. Marile oraşe ii turnă ca dintr'un canal uriaş.

Se întinseră ca un păinjenis, uriaş peste şesurile isvoritoare de aur, cuprinzând în urzeala lor fină trebuinţele obşteii, care se sbătea fără să ştie, fără să vadă în mreaja aceasta care în curând aveă să o sugrume.

Şi de vreme ce obştea holdelor bogate se înfrăiă cu foamea, păianjenul sloboziă burta infruptându-se din prostia atătui om.

Şi în Potlogi, pământurile rescumpărate cu atâta trudă, treceau incet dar în continuă mişcare la noii stăpâni, la cei doi ovrei cari tăbărăseră asupra satului. Din obiect de batjocură ce erau la început, ajunseră pe incetul „domni“, a căror influenţă în sat într'o bună dimineaţă paraliză influenţa popii Iosif. Până aci decăzuse Potlogii.

Această lovitură Popa Iosif nu o mai putū suportă. Se puse la pat şi în mai puţin de o săptămână îşi dete sufletul în fiorul mare al durerii ce o simţia pentru sat, pe care-l vedeă nimicindu-se. Pentru potlogeni să-vârşirea preotului se redusese la un eveniment obicinuit. Şi altă lume moare, de ce ar trăi numai popii - îşi ziceau cei din Potlogi. Acestea toate se întâmplaseră pe la anii şeaizeci, când decadenţa clasei ţărăneşti îşi ajunsese culmea în Bănat.

Popa Iosif se mutase din casa de lângă biserică afară, pe margine de sat, în „casa tuturor“, aproape de părinţii săi, de credincioşii săi, vecin cu crâncenul potrivnic Sava, boerul.

În loc venise un ginere al lui cu numele Zachei. Pe acele vremi nu se făceau atâtea forme ca acum, te înţelegeai cu protopopul acela dedeă un zapis de recomandare cătră episcopia dela Vârşeţ şi Sârbii nu prea îşi băteau capul mult cu parohiile româneşti. Bani să fi fost, apoi că ce păstor a ajuns în fruntea turmei, cu aceea nu-şi prea băteau capul.

În cazul dela Potlogi, din fericire, nu erà așa. Gînerile popii Iosif erà - om. N'aveà el Dumnezeu știe cîte școli, dar aveà suflet mare, suflet românesc și o cerbicie cum mai rar s'a văzut. Capul lui - aveà un cap frumos - numai în fața Țtotputernicului căruia slujià, de-1 mai plecà, încolo - nimănuî.

Potlogii simțise odată cu venirea lui în sat, că s'a mântuit cu stăpînirea moale și blîndă a fericitului părinte.

Popa Zachei erà om tinăr și aveà voință.

Dumnezeu nu-și hărăzise bucuria de a se ști tată, dar în schimb l'a dăruit cu o hărnicie de albină.

Popa Zachei văzù și dănsul bine în ce hal de ticăloșie se înveștmântase turma dată în grija lui.

În serile senine, când obosit de munca zilei preotul răsuffla sub ulmul cel mare, care-și revărsa umbra deasupra casei parohiale dănsul își perdeà ochii asupra caselor de peste drum, casele nouilor stăpâni ai satului.

Privea lung casele acelea mari în cuprînsul cărora vedeà grămădindu-se sudoarea satului și în adâncul privirilor sale se întronă, în aceste clipe - ura.

Nu erà aceasta ura de rassă - Doamne păzește! Ci acea ură nevinovată, că de ce nu sunt și Potlogeniî lui la fel cu ovreii. În gîndul lui răsăriră alte vedenii. Se înșelă, și sufletul lui măgulînd această predispoziție de înșelăciune proprie îi vrăjià tablouri minunate. Vedeà Potlogii lărgîndu-și hotarele și nimicînd comunele nemțești din jur. Vedeà năimitori șvabi lucrând holdele românești.

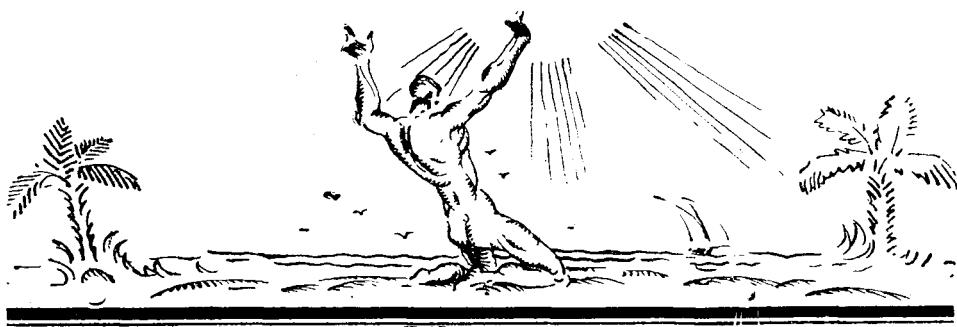
Durerea îi erà însă indoită când revenià la realitatea crudă. Când vedeà ființele prăpădite, supte de lipsa unei hrane mai de dai Doamne, sdrobite de alcool și alte păcate. Nimic nu-și înfioră însă ca acel gol uriaș, pe care îl vedeà ivîndu-se în ochii stînși ai nenorociților Români. Golul acela șters, îl spăimântă și în acel gol vedeà întreaga poveste dureroasă a prăpădului.

Cu acești oameni vedeà el bine că nu va puteà face nimic. Aceștia sunt meniți prăpădului și nimic în lume nu le mai poate ajuta.

Și ani dearăndul popa Zachei își frămăntă sufletul în găsirea mijlocului de a vindecà rana cea mare a țurmei sale.

Mihail Gașpar.

Insemnări

STAGIUNEA de toamnă a Operei Române din București se va deschide cu „*Năpasta*“, puternica dramă muzicală a tânărului maestru *Sabin V. Drăgoi*, cu care începe o nouă epocă în muzică românească.

Publicul bucureștean va avea prilejul să-l admire și să-l îndrăgească pe acest tânăr și viguros compozitor în plină ascensiune.

*

SĂRBĂTORIREA D-*lui Sabin V. Drăgoi*. La întoarcerea din București, timișorenii i-au făcut lui V. Drăgoi o primire grandioasă. Toată intelectualitatea orașului era la gară salutându-l foarte călduros și entuziast. Diversele Asociațiuni culturale, fără deosebire de naționalitate l-au primit cu muzică, cu vântări și flori.

Seria cuvântărilor a fost deschisă de D-*l Consilier Cultural Emil Grădinar*, salutându-l în numele Primarului orașului *Timișoara*. D-*l prof.*

Velceanu a ținut un frumos discurs în numele „*Asociației corurilor și a fanfarelor din Banat*“, arătând meritele istorice pentru Banat pe care le-a realizat D-*l Drăgoi*. D-*l A. Suciu* a vorbit în numele „*Asociațiunii Culturale din Banat*“ prof. *Michail* din partea *Conservatorului*, D-*na Marcu*: reprezentând *Reuniunea Femeilor Române*, *Octavian David*: *presa română* emoționând prin cuvintele D-*sale* adânc simțite până la lacrimi publicul, *Chirovasie*: *Filarmonica Diaconoviciu Loga*, *Oschanizki*: „*Liga culturală germană*“, *Fekete Tivadar*: artiștii minoritari. *Zoltan Franyo*: *presa minoritară*, Dr. *Wiener* „*Reuniunea de cântări maghiară*“ Dr. *Terner* „*Amicii Muzicei*“.

La 14. Iun. „*Asociația învățătorilor din Banat*“ societatea muzicală „*Doina*“, „*Asociația Culturală din Banat*“ și „*Conservatorul de muzică*“ precum și numeroși intelectualii ti-

mișoreni români, maghiari, germani, și sârbi au sărbătorit printr'un banchet în grădina „Ciocărlia“ pe autorul „Năpastei“. Au toastat D=ni Păr. Imbroane, Protopopul Dr. Țiu= cra, Ciobanu, prof. E. Michael, Dr. Crășmariu, Wiener, Kostic, Păcu= raru, Dr. V. Popoviciu, C. Nedelcu și Monsegnorul Jarossy.

REVISTA italiană de artă și istorie „*Architettura e Arti Decorative*“ publică în fruntea numărului său pe luna August un studiu intitulat „*Architettura romena*“, datorit excelentului nostru colaborator *Ioachim Miloia*, directorul muzeului bănățean din Timișoara.

Acest cuprinzător studiu al d=lui Miloia este întovărășit de minunate reproduții după cele mai caracteristice monumente de artă din țara noastră.

Alături de harnicul profesor Claudiu Isopescu, d=I I. Miloia este un neobosit colaborator al celor mai de seamă publicațiuni italiene.

CU prilejul împlinirii a zece ani dela unirea Ardealului și Banatului cu patria=mună Asociația Culturală „*Astra*“ va publica un bogat volum comemorativ având colaborarea tuturor fruntașilor vieții culturale din Ardeal și Banat.

CARTEA publicistului Victor *Orendi=Hommenau* despre cultura și arta populară românească a avut un puternic ecou în presa noastră.

D=I profesor *Iosif Popovici* dela Universitatea din Cluj, a publicat în ziarul „*Națiunea*“ un frumos articol despre activitatea culturală a d=lui Victor *Orendi=Hommenau*, vechiu și statornic prieten al poporului nostru.

D=I *Teodor Bucurescu*, director de școală în Săn=Nicolaul=Mare (Banat), om plin de=un nețărmuit entuziasm, a publicat de curând un volum intitulat: „*Eminescu în Banat la Săn=Nicolaul=Mare*“. Cartea cuprinde 174 pagini. E tipărită frumos la Tipografia Alois Pirkimayer din Periam. Și fixează toate etapele acțiunii, =dusă la isbândă, =de a ridica un monument lui Eminescu la Săn=Nicolaul=Mare.

Cartea d=lui T. Bucurescu e istoria unei frumoase fapte românești. Săn=Nicolaul=Mare este prima localitate din provinciile alipite care a ridicat monument celui ce=a scris nemuritoarele versuri: „*Dela Nis=tru până la Tisa*“.

O carte a cărui conținut a răsunat de curând ca o trâmbiță de alarmă este volumul unui medic bănățean. Cartea se intitulează modest: „*Contribuțiuni la problema copiilor în Banat*“, iar autorul ei este: *Dr. Iosif Nemoianu*.

Presa noastră a luat notă cu o adâncă îngrijorare despre cele constatate de dr. Iosif Nemoianu. Populația românească a Banatului scade într'un mod alarmant, în timp ce

conlocuitorii noștri se înmulțesc. E o problemă de care ne vom ocupa pe larg în coloanele acestei reviste.

*

SE vorbește că Asociația culturală „Astra” intenționează să-și ridice la Cluj un grandios palat. Primăria Clujului va ceda un teren pentru construirea acestui palat al culturii.

*

VOLUMUL de versuri „Măine” al directorului nostru, d-l. A. Cotrus, apărut zilele trecute la Craiova, va apărea în ediția II-a, la Cluj, în editura escelentei reviste „Societatea de Măine”, în primele zile ale lunii Septembrie.

*

ULTIMUL număr al marelui reviste americane „The World” este consacrat în întregime sculptorului român Gheorghe Brâncuși care, peste hotarele țării, este considerat astăzi ca cel mai mare sculptor al lumii.

Oficialitatea noastră, extaziată în fața „operelor” lui Dimitriu-Bârlad și Radu Cosmin, a uitat să achiziționeze, când avea ocazia, câteva din operele cele mai reprezentative ale lui Brâncuși.

Nici nu se putea altcum.

*

ZIARUL „Patria” din Cluj a lansat un apel către publicul românesc cerând abolul tuturor pentru ridicarea la Cluj a unui palat al „Patriei” înzestrat cu o tipografie modernă, pentru redactarea unui ziar la înălțimea vremii în care trăim. Acțiunea

„Patriei” este întâmpinată cu entuziasm, de către populația Ardealului și Banatului. Cetățenii acestor provincii, fără deosebire de partid, cumpără bonuri pentru „Casa Patriei”, ajutând astfel o acțiune dintre cele mai frumoase.

„Patria” trebuie să devină, cu sprijinul întreg al Ardealului și Banatului, organul de luptă dreaptă și dărză a acestor provincii românești.

*

LA Timișoara s'a răspândit șovul că monumentul unirii care urmează să se ridice în capitala Banatului va fi făcut de către arhitectul și sculptorul: Dimitriu-Bârlad, autorul unui oribil monument al lui Avram Iancu pentru orașul Târgu-Mureș.

O greșală principală. Ordonanța mai recentă a Ministerului Instrucțiunii publice amenință grav liniștea minoritarilor. Indesebi svații din Banat, elementul cel mai pacinic și loial, sânt adânc iuignți, fiind vorba de școlile lor călugărești, zece la număr. Anume D-l Angelescu a hotărât desființarea, și adică romanizarea acestor școli, cari în urma unor interpretări paradoxale nu sânt considerate școli confesionale. În consecință Ministerul Instrucțiunii se crede îndrituit de a cere romanizarea completă a învățământului, ori sistarea dreptului de publicitate. Față de punctul acesta de vedere oficial minoritarii invocă legea cultului și dreptul lor firesc,

garantat prin constituție și concordat, de a menține aceste școli călugărești și mai de parte, fiind considerate școli confesionale.

Nu ne simțim chemați, să intrăm — în cadrele acestei însemnări scurte — în discuția chestiunii, însă ținem să precizăm un singur lucru: *să se termine odată cu orice tentativă oficială de romanizare.* Nu avem lipsă de renegați și de proseliți. Nu putem noi, românii, cari am suferit veacuri de rândul sub oprirea culturală a diferiților opritori ai neamului nostru, să săvârșim asemenea barbarii *când și unirea noastră politică și sufletească se datorește victoriei principiilor democratice cu referire la cultură, cult și limbă maternă a naționalităților de odinioară?* Ori, Europa nu a admis eliberarea noastră națională sub cuvânt de oprire nedreaptă a minorităților etnice, rămase sub stăpânirea noastră. — Și nu este interesul acestui neam, să fie din nou terfelit în fața *Ligii Națiunilor*, unde vom figura ca niște asiatici, cari ștrangulează chiar și libertățile cul-

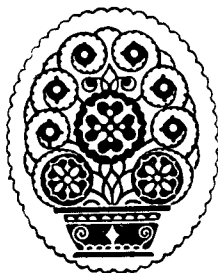
tului și ale confesiunii, căci nici un European, cu minte sănătoasă, nu va concepe deosebirea — discutată cu multă rezervă de către D-1 Ministru între școala confesională și școală călugărească.

*

Sunt încă mulți printre abonații noștri, — și nu dintre cei lipsiți de mijloace, — cari nu și-au achitat abonamentul pe anul 1927. I-am somat prin revistă și prin scrisori să plătească și nu s'au deranjat, cu toatecă continuă să primească revista. — Față de atâta nepăsare și reavoință ne vedem siliți ca în numărul cel mai apropiat să începem publicarea numelor acelor dintre abonații noștri cari nu și-au achitat încă abonamentul pe 1927.

Se va vedea astfel câți dintre bănațenii bogați și în slujbe de conducere sprijinesc publicația aceasta, care înfruntând greutăți peste greutăți se apropie de împlinirea a trei ani de existență.

Administrația revistei
„BANATUL“

➔ BANATUL ➔

REVISTĂ CULTURALĂ, SOCIALĂ, ECONOMICĂ

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

TIMIȘOARA

PIAȚA UNIREI No. 6

Anul III, No. 6-7 * 1928.

COMITETUL DE REDACȚIE:

Șt. Ardeleanu, Inginer
Dr. Iuliu Belu
G. Bojinea, Avocat
Dr. Al. Cimponeriu
Lucian Costin, Profesor
Dr. med. Gh. Crăoiun
Dr. med. Nerva Drăgan
Mihail Gașpar, Protopop
Dr. Cornel Groșorean
Grigore Ion
Dr. Paraschiv Lăcăreșiu
Emil Mihailu, Profesor
V. Vlad, Inginer

*Membrii comitetului de redacție
își semnează articolele. Conținutul
articolelor lor nu angajează nici
comitetul de redacție în întregime,
nici pe directorul revistei.*

ABONAMENTE:

Pe un an . . . . 360 lei
Pe jum. an . . . . 180 „
Exemplarul . . . . 30 „
Pentru instituții, autorități și
întreprinderi . . . . 720 lei

SCRISUL ROMÂNESC S. A.

. . CRAIOVA . .

Plugari

și semințele de primăvară trebuie desinfectate

Folosiți deci

Lichidul-Corosiv USPULUN-UNIVERSAL
sau desinfectantul uscat **TILLANTIN**

Probat de practică și știință și găsit
neîntrecut.

De căpătat în toate magazinele de specialitate,
unde nu se găsește, a se adresa la:

„Romanil” S. A., Timișoara

Palatul Bănățean.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E. J. RADSCHITZKY

Articole pentru cinema

Mozikülönlegességek raktára

Kinospezialhaus

TIMIȘOARA IV., Strada Preyer 3.

SCRISUL ROMANESC

● INSTITUT DE EDITURĂ
ȘI ARTE GRAFICE ●

CRAIOVA ~ BULEV. MIHAI BRAVUL 4

A apărut:

A. Cotruș

Mîine

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Versuri

Cluj, 1928.